

Van het bestuur

Jaap Westerdiep

Bij de aanvang van onze jaarvergadering op 26 maart jl. heb ik gezegd dat 2008 voor onze vereniging naar tevredenheid is verlopen. Het ledental is weer iets gestegen en we hebben aan ons doel voldaan middels lezingen en excursies onze leden te informeren over de geschiedenis.

Tot ons groot genoegen voldoen we nog op een andere wijze aan ons doel aangezien een belangrijk aantal van onze leden bezig is met het behoud en toegankelijk maken van de geschiedenis van de gemeente Hoogezand-Sappemeer. Zij doen dat door het beschrijven van de foto's ten behoeve van de Beeldbank, en met jarenlang archiefonderzoek over de dorpen Foxhol, Kiel-Windeweer en Kropswolde met als doel de uitgave van boeken over deze dorpen. Verder houden we ons als vereniging bezig met onderhoudswerkzaamheden op de joodse begraafplaats in Kolham. Tevens is een aantal leden betrokken bij de organisatie van Open Monumentendag. Ook is een aantal van onze leden betrokken bij de Stichting die werkt aan behoud van de Historische Scheepswerf en in het verlengde daarvan zijn weer andere leden bezig met interviews met mensen die langdurig in de scheepsbouw hebben gewerkt, later zal hierover een boek verschijnen. Zoals gezegd, onze leden zijn op vele historische terreinen actief waarvoor onze complimenten.

In deze jaarvergadering zijn unaniem de volgende besluiten genomen:

- Invoering per 1 januari 2010 van het gezinslidmaatschap voor 10 euro per jaar (naast het individuele hoofdlidmaatschap)
- Dat bij overlijden van een lid – de partner, indien deze gezinslid is, automatisch lid wordt, tenzij het lidmaatschap wordt opgezegd
- Indien de partner geen gezinslid is eindigt het lidmaatschap, tenzij de partner aangeeft lid te willen worden.

Toelichting:

- Statutair is men als persoon lid. Geleidelijk aan is er echter ingeslopen dat men als paar lid is. In vele gevallen komt men als paar naar de bijeenkomsten en hierdoor ontstaat er ongelijkheid ten opzichte van alleenstaande leden. Van de 20 euro contributie gaat 10 euro naar de uitgave van “Pluustergoud”. De andere 10 euro wordt grotendeels besteed aan vergaderingen – lezingen – bijeenkomsten en excursies. Bij deze bijeenkomsten krijgt men gratis koffie met koek en bij de nieuwjaarsvisite daarnaast een hapje en een drankje. Ook wordt er bij excursies meestal door de vereniging een bijdrage gedaan. Dit alles betekent dat een paar het dubbele krijgt voor die 10 euro dan alleenstaande leden.
- Bij overlijden van een lid weet het bestuur niet of de partner het lidmaatschap wil overnemen, of dat de partner lid wil blijven. Dat moet dan worden gevraagd kort na het overlijden en dat voelt niet goed. Met het genomen besluit wordt deze pijnlijke vraag voorkomen.
- De partner van een lid kan gezinslid worden voor 10 euro per jaar en heeft daarbij alle rechten als lid, maar ontvangt geen “Pluustergoud”.

Sikkom kloar en n beetje weemoudeg

Okkie Smit

Pluustergoud nummer 29 ligt voor u. Tal van mensen hebben meegewerkt aan de realisatie van dit nummer. Veel werk is weer verzet voor u dit onder ogen krijgt. Collega-redacteur Frens Jonker en ik, we prijzen ons gelukkig met zoveel spontane en enthousiaste medewerking. Ook voor dit nummer kregen we weer spontaan enkele artikelen aangereikt. Iemand benaderde de redactie met het verzoek om een interview. Gelukkig kunnen we dan een beroep doen op mensen die dat leuk vinden en goed kunnen. Wat het aanleveren van de vaste rubrieken betreft: één telefoontje naar de vaste leveranciers van: “de puzzel”, “zelfde plaats, andere foto”, “de klassenfoto” enz. is voldoende om hun bijdragen na korte tijd te ontvangen.

Is de (concept) tekst éénmaal in ons bezit dan hebben we sinds enige tijd hulp bij de correctie en vormgeving. Kortom we bellen en mailen wat af, maar de realisatie krijgt steeds meer het karakter van een goed geoliede machine. Het loopt allemaal op rolletjes en dan zijn er tenslotte nog de vrijwilligers die zorgen dat het kant en klare product bij u op de deurmat of in de bus valt.

Door gezondheidsproblemen heb ik wat vaker een beroep moeten doen op anderen. En de nieuwe redactieleden (elders stellen zij zich aan u voor), hebben we alvast ingeschakeld bij de voorbereidingen voor dit nummer.

Als ik dit schrijf zijn alle artikelen, inclusief de foto's en ander illustratiemateriaal al onderweg naar de drukker. Nog even de drukproef controleren en dan kunnen de persen gaan draaien. Alle voorgaande keren was ik blij als we dit stadium bereikt hadden. Dan hadden we de klus weer geklaard. Nu vervult het me ook met enige weemoed. Nog één nummer samen met mijn voormalige geschiedenisdocent en toegewijd collega-redacteur Frens Jonker en onze klus zit erop. Anderen zullen de fakkel overnemen.

Natuurlijk, we hebben er zelf voor gekozen. En het is ook goed. Anderen zullen ongetwijfeld met nieuwe inzichten en een nieuwe aanpak zorgen voor de nodige vernieuwing, verandering en verbetering. Voor u, als lezer van Pluustergoud, is het denk ik belangrijk dat er voldoende van de oude, vertrouwde inhoud en vormgeving blijft. Daarnaast kunnen beperkte vernieuwingen, die er ongetwijfeld zullen komen, er voor zorgen dat u Pluustergoud niet alleen als vertrouwd maar ook als “verrassend” zult blijven ervaren.

Aan nog één nummer zal ik als redacteur meewerken, daarna zal ik als lezer de ontwikkelingen van Pluustergoud zeker blijven volgen. Hopelijk heb ik dan ook weer wat meer tijd voor andere zaken. En misschien vind ik dan ook nog tijd om, misschien wel meer dan nu, ook zelf eens wat te schrijven. In ieder geval hoop ik dat al onze inspanningen u weer veel leesplezier opleveren!

Even voorstellen

Daan Hulsebos (kandidaat redacteur Pluustergoud)

Redacteur van Pluustergoud? Wat houdt dat in, vroeg ik aan Jaap (Westerdiep), toen hij mij belde en verteld had dat Frens Jonker en Okkie Smit zouden stoppen als redacteurs van Pluustergoud met ingang van 2010, wat tegelijkertijd betekende dat hij op zoek moest naar 2 nieuwe redacteurs. En wie is de tweede kandidaat redacteur? Allemaal vragen die spontaan bij mij opkwamen. De tweede kandidaat redacteur die Jaap had benaderd bleek Melle Vos te zijn en aangezien ik Melle goed kende was de eerste barrière overwonnen. En om Melle over de streep te trekken zou het volgens Jaap goed zijn dat ik mij ook beschikbaar stelde. Afgesproken werd om samen met Melle bij Jaap thuis in Westerbroek een nadere toelichting te krijgen op de redactietaken van Pluustergoud. Het was erg gezellig bij Jaap en we hebben veel besproken. Voor wat betreft de toekomstige redactietaken hebben we afgesproken om dit jaar ervaring op te doen door mee te lopen met Frens en Okkie en het dan per 2010 over te nemen. Inmiddels hebben we onze eerste redactievergadering gehad bij Okkie thuis en ook hier ging het er weer gezellig aan toe. Al met al wat mij betreft een basis om een nieuwe uitdaging aan te gaan.

Zoals al aangegeven: mijn naam is Daan Hulsebos, ik ben 62 jaar, getrouwd en heb 2 kinderen en 2 kleinkinderen. Ik heb mijn hele leven in de Gemeente Hoogezand-Sappemeer gewoond, waarvan bijna 20 jaar in Foxhol. Na een diensverband van 41 jaar bij W.A.Scholten/Avebe ben ik in 2003 vervroegd “uitgetreden” en kon ik mijn vrije tijd naar eigen wens invullen. Die invulling was in eerste instantie geen enkel probleem, want naast bestaande hobby’s was er altijd nog de sluimerende wens om genealogisch onderzoek te doen. Ik was dan ook een van de eersten die zich aanmeldde voor een cursus genealogie die de Gemeente Hoogezand-Sappemeer in samenwerking met de Groninger Archieven begin 2004 gaf in het Gemeentehuis. In het kader van het genealogisch onderzoek wat aansluitend aan de cursus plaatsvond kreeg ik te maken met medewerkers van het Archief van de Gemeente Hoogezand-Sappemeer. Hier begon ook mijn lidmaatschap van de Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o. Naast het uitgeven van een blad met interessante artikelen over het verleden van de Gemeente Hoogezand-Sappemeer, houdt de Historische Vereniging ook bijeenkomsten en lezingen. Op een van die bijeenkomsten die ik bezocht heb werd o.a. een presentatie gegeven door de familie Westerdiep uit Westerbroek, over hun ervaringen met het onderzoek naar het verleden van het dorp Westerbroek. Enthousiast geworden door het verhaal, polste ik een paar dagen later Taede Smedes voorzichtig of een dergelijk onderzoek ook interessant zou zijn voor Foxhol, het dorp waar ik lange tijd met veel plezier heb gewoond. Dat één simpele vraag zulke ingrijpende gevolgen kan hebben heb ik op dat moment niet kunnen bevroeden. Sinds 2005 ben ik dan ook heel intensief bezig met het inventariseren van alles wat met Foxhol heeft te maken en bezoek daarom 2 middagen in de week het archief van de Gemeente Hoogezand-Sappemeer. De bedoeling is om evenals de familie Westerdiep alles t.z.t. uit te werken en uit te geven.

Tot zover een korte kennismaking met een kandidaat-redacteur.

Ook even voorstellen

Melle Vos, kandidaat redacteur

Daan heeft hiervoor al aangegeven hoe het is gekomen dat wij beiden vanaf 2010 als redacteurs van Pluustergoud zullen gaan optreden. Ik kan enkel maar bevestigen dat Jaap Westerdiep zo handig was om Daan mede te delen dat ik alleen wilde meedoen als hij ook meedeed en mij het tegenovergestelde vertelde.

De eerste bijeenkomst bij Okkie Smit thuis werd voor een belangrijk deel al gevuld met anekdotes en verhalen over vroeger, dat belooft dus wat voor de komende tijd.

Mijn naam is zoals gezegd Melle Vos, ik ben net als Daan van de geboortegolf van direct na de Ite Wereldoorlog en dus ook 62 jaar, getrouwd, heb 2 kinderen en sinds kort 1 kleinkind. Ook ik heb mijn hele leven in Hoogezand-Sappemeer gewoond en een hele prettige jeugd doorgebracht aan de Sportterreinstraat in Hoogezand. De straat die de grens vormde van de bebouwde kom van Hoogezand. De wijken Gorecht en Woldwijk waren er immers toen nog niet. Mijn vader was vanaf 1945 tot 1970 politiemans in Hoogezand.

Ondanks dat ik daar nimmer gewoond heb, heb ik een zeer sterke band met Foxhol, het geboortedorp van mijn vader. Uit de onderzoeken van Daan is mij gebleken dat mijn familie in ieder geval in 1806 al in Foxhol woonde. Ik ben al meer dan veertig jaar lid van FVV, heb daar allerlei functies bekleed en sinds kort woont mijn zoon in de woonvorm Foxheerd in Foxhol. Ook ben ik bestuurslid van de oudervereniging die de woonvorm exploiteert. Sinds 1998 ben ik lid van de gemeenteraad van Hoogezand-Sappemeer voor de PvdA.

Onlangs heb ik het besluit genomen om mij bij de verkiezingen van 2010 niet opnieuw verkiesbaar te stellen. De strikt persoonlijke motivering daarvoor is dat 3 periodes van in totaal 12 jaar een hele tijd is geweest en het tijd wordt dat anderen (lees jongeren) dit gaan overnemen. Sinds 1 juli 2005 ben ik met de VUT na 37 jaar te hebben gewerkt bij eerst de kantongerechten in het Arrondissement Groningen en later de Arrondissementsrechtbank te Groningen waar mijn laatste functie was senior-gerechtssecretaris (in de volksmond griffier).

In 2001 is het kantongerecht te Zuidbroek (waar ik jarenlang gewerkt heb) opgeheven en ter gelegenheid daarvan heb ik, samen met de toenmalige arrondissementsarchivaris, een boek geschreven over de geschiedenis van dat gerecht onder de titel “de tied het ’t mitnommen”. In dat boek is ook uitgebreid aandacht besteed aan het in 1877 opgeheven kantongerecht te Hoogezand, dat gevestigd was in het pand wat nu bij ons bekend staat als Hotel Faber. Van het boek zijn 500 exemplaren gedrukt en alle exemplaren zijn uitgegeven. Ook in de bibliotheek van onze historische vereniging is een exemplaar voorhanden.

Ik was al jarenlang lid van de historische vereniging, maar niet actief. Nadat ik afstand heb genomen van het raadswerk in 2010 lijkt het mij leuk, om samen met Daan, het werk van Okkie en Frens over te nemen. De vraag is natuurlijk of wij in staat zullen zijn dit op dezelfde voortreffelijke wijze te doen.

Historie is al vanaf mijn jeugd een hobby van mij geweest, met name verzamel ik boeken, films, geluidsopnamen, kranten etc. uit en over de Tweede Wereldoorlog.

Overigens heb ik nog twee hobby's. Al meer dan 30 jaar ben ik een fanatiek fietser bij de

FTTC Tour '75 uit Hoogezand-Sappemeer (drie keer per week worden er tochten gereden tussen de 75 en 100 km, een van de groepen noemt zich zelfs de pensionados) en zing ik met heel veel plezier sinds 1995 in het piratenkoor Voorwaarts Voorwaarts.

De afspraak is dat wij dit jaar nog meelopen met Okkie en Frens en medio 2010 het zullen gaan overnemen. Tot die tijd ben ik immers ook nog druk met het raadswerk.

Ik heb Daan overigens ook toegezegd dat ik dan bereid ben om hem hand- en spandiensten te gaan verlenen bij zijn megaproject m.b.t. de geschiedschrijving over het dorp Foxhol dat ons beiden immers zo na aan het hart ligt. U begrijpt uit het voorgaande dat de kans dat ik mij zal gaan vervelen wanneer ik gestopt ben met het lidmaatschap van de raad niet erg groot is.

“Lezersservice”

Okkie Smit

De redactie wordt regelmatig benaderd door leden die graag nog een exemplaar van een oude editie van Pluustergoud zouden willen hebben. Vaak betreft het een simpele vraag, waarbij men ook precies weet aan te geven om welk nummer het gaat. Echter de beantwoording van die vraag is niet altijd even simpel, doordat het gezochte op verschillende plaatsen kan liggen. Uiteraard in ons archief in het gemeentehuis, maar ook bij (oud) bestuursleden en (oud)redactieleden. Daardoor komt het helaas voor dat de beantwoording van de vraag geruime tijd vergt en de eerlijkheid gebiedt bovendien te zeggen dat dergelijke verzoeken ook wel eens “tussen wal en schip raken”.

Bestuurslid Janneke Hessing heeft daarom onlangs een inventarisatie gemaakt van de exemplaren van Pluustergoud en van de boeken die de Historische Vereniging (nog) in haar bezit heeft en die zij te koop wil aanbieden aan haar leden.

Nog te koop, boeken:

10 stuks	Focus op Hoogezand –Sappemeer	€ 17,50
13 stuks	Hoogezand- Sappemeer in de voorbije eeuw	€ 12,50
15 stuks	Hotel Faber	€ 17,50
3 stuks	Rond Veenborg en Hooghout	€ 15,00
19 stuks	Hoogezand-Sappemeer tijdens de tweede wereldoorlog	€ 12,50
3 stuks	Nieuw van de bijl	€ 28,00

Nog in voorraad; Pluustergoud (€ 6,50 per stuk):

Nr. 3	4 stuks	Nr. 9	8 stuks
Nr. 5	1 stuk	Nr. 10	4 stuks
Nr. 6	10 stuks	Nr. 11	25 stuks
Nr. 7	33 stuks	Nr. 12	17 stuks
Nr. 8	2 stuks	Nr. 13	35 stuks

Nr. 14	1 stuk	Nr. 23	11 stuks
Nr. 15	1 stuk	Nr. 24	22 stuks
Nr. 16	98 stuks (jubileumuitgave)	Nr. 25	53 stuks
Nr. 17	15 stuks	Nr. 26	36 stuks
Nr. 18	7 stuks	Nr. 27	35 stuks
Nr. 21	8 stuks	Nr. 28	51 stuks
Nr. 22	11 stuks		

Voor de inhoudsopgave van de oude edities van Pluustergoud verwijzen wij naar onze website: www.historischevereniginghoogezand-sappemeer.nl

Daarnaast heeft de Historische Vereniging een schenking gekregen van mevrouw Anneke Bullinga. Dit betreft boeken en readers uit de nalatenschap van haar broer, ingenieur Bullinga te Ravenstein. Deze boeken hebben voornamelijk aspecten van heraldiek en genealogie als onderwerp. Onderstaande boeken en readers kunnen geïnteresseerden van de vereniging in bruikleen krijgen!

Boeken in bruikleen:

1. Genealogie van stamboom tot familiegeschiedenis – 1988 Rob van Drie, Nico Plomp en Aad van der Tang. (Uitg. Stichting Teleac/Centraal Bureau Genealogie)
2. Maak uw eigen stamboom, handboek voor genealogie en heraldiek. Gerard v.d. Nes + Werkschrift
3. Op zoek naar onze voorouders, handleiding voor genealogisch onderzoek. W. Wijnaendts van Resandt. Uitg. Centraal bureau voor genealogie.

Readers, in bruikleen:

Cursus heraldiek

Cursus genealogie voor beginners

Cursus genealogie 2002

Genealogisch onderzoek-stand per 1 nov. 1995 (uitg. Centraal bureau voor genealogie)

Genealogische pagina voor de provincie Groningen (uit: Op zoek naar onze voorouders)

Paleografie

Historie van Groningen, Sappemeer – Genealogie

Mixtuur nr. 66, sept. 1999

Broncommentaren 1 – IV, Stichting Archief Publicaties

Beknopt overzicht van de archieven en verzamelingen in het gemeentearchief van

Groningen en het Rijksarchief in de provincie Groningen 1991

Heeft u interesse? Neem dan contact op met het secretariaat:

De heer Wim Rozema, Noordersingel 24, 9601 CJ Hoogezand. Tel.: 0598-394512.

(’s avonds tussen 19.00 en 19.30 uur).

Of per e-mail: histverhosap@gmail.com

Interview met mevrouw Alie de Jonge-Schuur uit Zuidlaren

Wil van Hout en Frens Jonker

Enige tijd geleden gaf mevrouw De Jonge, lid van onze historische vereniging, te kennen dat ze enige herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog wilde laten vastleggen.

Alie Schuur, geboren in het jaar 1930 in de Burgemeester van Roijenstraat, woonde later met haar ouders en 4 broers in Sappemeer. Hun huis stond vlak bij de werf Wolthuis aan de Zuiderstraat (nu Noorderstraat) met als huisnummer 177. Vader Schuur werkte, niet ver van huis, bij de strokartonfabriek Scholten.

Alie de Jonge-Schuur en haar broer

Na de nodige klassen aan de school met de Bijbel aan de Borgercompagniestersstraat, moest Alie aan het werk, maar via allerlei cursussen en moeder m.a.v.o. wist ze uiteindelijk op 59-jarige Aleeftijd de sociale academie af te ronden (sociale dienstverlening). Die opleiding had ze gevolgd in Rotterdam. Jaren is mevrouw De Jonge werkzaam geweest in de zorg en verpleging. In haar huwelijk, ze kreeg twee kinderen, vertrokken ze naar het westen, waar haar man één van de eerste Metrobestuurders werd. Uiteindelijk kwamen ze toch weer terug en wel naar Zuidlaren, waar haar man vorig jaar is overleden.

Ondanks dit verdriet doet mevrouw Schuur er alles aan om niet bij de pakken neer te zitten. Ze is dan ook aan een koor, schildert en schrijft gedichten.

De reden waarom mevrouw De Jonge met ons wilde praten, was de volgende: in het eerste jaar van de Tweede Wereldoorlog kregen haar ouders nieuwe burens. Het joodse gezin David van Delft met zijn vrouw Bertha van Delft-Bollegraaf en hun dochter Bettje. David was werkzaam als pakhuisknecht bij zakkenhandelaar Bos aan de Zuiderstraat (nu Noorderstraat).

De verstandhouding tussen beide families was goed. Dat veranderde niet toen de Duitsers overgingen tot allerlei vervelende maatregelen tegen de Joden.

Alie mocht bijvoorbeeld met Bettje in de kinderwagen naar opa en oma Bollegraaf, die aan de Brugstraat (nu Meint Veningastraat) woonden en dat was best ver voor een elf-jarig meisje. Normaal contact tussen joodse families, die in verschillende gemeenten woonden was niet meer mogelijk, aldus mevrouw De Jonge. Op deze manier kregen opa en oma hun kleinkind nog eens te zien. Als tegenprestatie at ze met de familie mee en ze herinnert zich nog de zoete smaak van de soep. Haar ouders hadden haar wel verteld dat Joodse mensen andere gewoontes hadden, bijvoorbeeld vaak suiker in het eten en dat voor joden de zaterdag was, wat voor hen de zondag was. Helaas kregen de joden het steeds zwaarder te verduren. Allerlei regels maakten het onmogelijk gewoon te leven. Zo moesten ze hun fiets inleveren en dat gold natuurlijk ook voor David.

Het jaar 1942, waar we het nu over hebben, is voor de joden een rampjaar. De Jodenster wordt verplicht: symbool voor het antisemitisme. Alle 15-55 jarige joden moesten zich laten keuren. Het verhaal wil, dat ze te werk worden gesteld in het buitenland.

Op 8 juli krijgen de joodse mannen bericht, dat ze zich op 10 juli in kamp Westerbork moeten melden. Op die dag vertrekken jongens en mannen vanaf het station Hoogezand-Sappemeer .

Alie, toen twaalf jaar, weet nog dat er in het begin twee treinen per week langs kwamen en later elke dag. Ook weet ze dat de joden briefjes uit de trein gooiden en dat ze die dan naar de schoolmeester brachten (!)

Ook David moest vertrekken en de vader van Alie gaf hem een Bijbeltje mee, waaruit hij troost kon putten. Bertha en Bettje bleven achter, gelukkig zonder geldzorgen, want de werkgever van David, de heer Bos kwam elke week en bracht geld!

Toen de joodse vrouwen zich eveneens moesten melden (22 oktober 1942) vroeg Bertha aan Alie of ze twee foto's wilde bewaren, de trouwfoto van David en haar en ook een foto van de baby, want eens zouden ze terugkeren....

Bertha en de baby, vergezeld van de twaalfjarige Alie, gingen naar het distributiekantoor waar Bertha zich moest melden.

Na hun vertrek naar Westerbork werd het huis verzegeld, met als stilleven een vuile luiers in de hoek van de kamer.

Eén keer werd nog een teken van leven ontvangen: een telegram met het verzoek om proviand. Op het onderstel van een kinderwagen werd voedsel ingezameld en ingeleverd bij de rabbi, de geestelijke van de joodse kerk. Hij zou voor verder vervoer zorgen.

Wij weten nu dat de gedachte, dat de joden in Polen tewerk zouden worden gesteld een illusie is geweest.

David, Bertha en Bettje vonden hun einde in het kamp Auschwitz, David op 18-08-1942, moeder en dochter op 11-12-1942.

Hun verzegelde huis werd leeggehaald, de meubels werden ingescheept en kwamen volgens mevrouw De Jonge terecht bij Duitse families, waarvan de huizen waren gebombardeerd.

Dit is het einde van één familie, die voor de ellende begon een normaal leven leidde in Sappemeer. Wat overbleef zijn twee foto's en herinneringen, die Alie de Jonge-Schuur met ons wilde delen.

OPROEP:

De redactie van Pluustergoud roept lezers op contact op te nemen (redactieadres: Parklaan 4 Hoogezand 0598-394895), wanneer u uw herinneringen aan de Tweede Wereldoorlog kwijt wilt. Ook herinneringen aan andere perioden komen voor beschrijving in aanmerking!

Een zelf geschreven artikel is tevens welkom. Eventueel kan door redactieleden of medewerkers een interview wordt afgenomen.

Uw reactie wordt zeer op prijs gesteld.

De geschiedenis van Struvé (3)

Frens Jonker

Hotel Struvé heeft zijn regionale bekendheid mede te danken aan het kegelhuis. Hoogezand-Sappemeer kende veel kegelclubs, die van tijd tot tijd deelnamen aan een kegelconcoers, gehouden bij Struvé. Wij besteden eerst aandacht aan het ontstaan van de kegelsport om daarna terug te keren tot het “kegelparadijs” van het noorden.

A. Kegelen, een eeuwenoude sport

1. De oorsprong van het kegelen

De oervorm van het kegelen, het rollen met de steen, later met de kogel, heeft vermoedelijk zijn oorsprong in het oude Egypte. Een Brit, Sir Flinders Petri, ontdekte in de jaren dertig van de vorige eeuw, een verzameling voorwerpen in een Egyptisch kindergraf, gevonden in Luxor, die wezen naar een soort kegelspel. Over de datering bestaan verschillende jaartallen. In ieder geval kunnen we er van uitgaan, dat die vondsten zijn van voor 3000 voor Christus, misschien wel van omstreeks 5000 voor Christus.

Uit deze vondst wordt de conclusie getrokken, dat kegelen waarschijnlijk één der oudste spelsporten is. De Duitse historicus Pelle (ca. 1500) ontdekte dat in Duitsland rond 300 voor Christus, sporen gevonden zijn van het kegelen.

2. Kegelen in de Middeleeuwen

Bij de Germanen kende men een worpspel, waarbij een zware keil, een op een kegel of knots gelijkende steen, gebruikt werd. Een aantal voorwerpen moest worden omgegooid. Dit spel wordt in verband gebracht met “Wodan- of Donar” feesten. Donar was de god van de donder, vandaar de uitdrukking als het onweert: “Ze zijn boven aan het kegelen”. Dat er in de 12^e eeuw na Christus in Europa gekegeld werd, blijkt uit een oorkonde van 1157; het betreft hier een mededeling, opgesteld door de Duitse stad Rothenburg, over een jonge edelman, die de gelofte moet doen om zich een jaar te onthouden van de kegelsport. Zo niet, dan zou hem zijn hele vermogen worden ontnomen en zou hij de stad moeten verlaten. Waarschijnlijk gaat het hier om misbruik van het kegelen en werd er om geld gespeeld. Dit misbruik kwam meer voor gezien de vele verboden van het prijskegelen, die door steden werden uitgevaardigd. Ook koning Lodewijk XI van Frankrijk vaardigde een verbod uit in 1254. Kegelen was z.i. een gevaarlijk geluksspel geworden. Ondanks deze

verboden bleef het kegelen voor het nageslacht bewaard. Op volksfeesten werd het kegelen vermaak.

Niet alleen het gewone volk kegelde, ook de hogere standen, als edelen en geestelijken en goeude burgers vermaakten zich met de kegelsport. In kloosters werd met een bepaald doel gekegeld: de kegel stelde namelijk het kwade, de duivel, voor. Die “duivel” moest worden uitgebannen en dus omvergeworpen.

Tegeltjes van Breugel, in boek A-Z schilderkunst

Het is bekend dat in Engeland tijdens het koningschap van Eduard III (rond 1366) gekegeld werd en ten tijde van Hendrik VIII (1509-1549) deze sport erg populair was. Ten tijde van Calvijn werd in Bazel, de thuishaven van Calvijn, een regel ingesteld, dat op zon- en feestdagen tijdens kerkdiensten en voor één uur 's middags niet gekegeld mocht worden.

3. Kegelen vereeuwigd door schilders

In de Gouden Eeuw (1600-1700) was kegelen in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden een volkssport bij uitstek. We kunnen op schilderijen van bekende schilders als David Teniers (1582-1649), Jan Steen (1626-1679) en Pieter de Hoogh (1629-1683) afbeeldingen van kegelende mensen zien.

4. Kegelen als wedstrijdsport

Rond de eeuwwisseling 1700/1800 kreeg het kegelen het karakter van een wedstrijdsport. De eerste spelregels zijn van 1786, voor zover we weten althans. De regels werden vastgesteld door een Berlijnse arts en geleerde J.G. Krimitz. Zijn regels (13) zijn in de loop der tijden volledig veranderd.

Pieter de Hoogh

Jan Steen

David Teniers

Slechts twee regels bleven gehandhaafd:

1. Overschrijden van de startlijn is verboden.
2. De kogel moet voor een bepaalde lijn worden opgezet.

In Nederland werden begin 19e eeuw kegelclubs opgericht. Dit gebeurde meestal door sociëteiten. Als nevenactiviteit werd aan liefdadigheid gedaan: het ondersteunen van armen en behoeftigen.

Op den duur richtte men zich volledig op de sport. Daar paste natuurlijk ook een overkoepelende organisatie bij. Zo werd in 1892 de Noord Nederlandse Kegelbond opgericht (N.N.K.B.). Kort daarop, in 1911, kwam het tot de oprichting van de Koninklijke Nederlandse Kegelbond. (K.N.K.B). De lokale kegelclubs sloten zich bij deze bond aan. In het jaar 1952 werd de Fédération Internationale des Quilleurs (FIQ) opgericht, een wereldomvattende organisatie die de verschillende nationale kegelbonden verenigde.

5. Kegelen als gevaar voor de jeugd

Dat niet iedereen kegelen een goed tijdverdrijf voor de jeugd vond kunnen we aflezen in een couplet uit het lange gedicht “Fantasio” van de predikant-dichter P.A. de Genestet (1819-1861).

Het betreft het eerste couplet van een gedicht van 28 coupletten.

De Genestet was van mening, dat de jeugd haar tijd nuttiger moest gebruiken, meer gericht op de toekomst.

“*Fantasio*”:

Houdt Gij van “boston”, “whist”, van “hombre” of “quadrilleren”?

Kunt Gij één halven dag verdoen met domineren

Houdt Gij van kegelen, van kolfspel of biljart,

Roulette, rouge où noire? Hing ooit uw pooplend hart

Aan rood of zwart, aan steen of kaart, aan pointe of ballen?

Zoo ja, dan zoudt Gij mij verschrikkelijk tegenvallen.

(N.B. Regel 1: de namen “boston”, “whist”, “hombre” en “quadrilleren” staan voor een kaartspel. “Kolfspel” (in regel 3) was een spel waarbij een bal met een soort slaghout werd geslagen, over een vlakke baan, in de richting van een paal aan het eind daarvan, met de bedoeling, die te raken)

Gezegd moet worden dat het niet alleen om kegelen ging, waar de dichter de jeugd voor wilde waarschuwen, maar toch!

Tot aan de Tweede Wereldoorlog (1940-1945) bleef de kegelsport een ontspanning voor de goeude burgers. Men kegelde in sociëteitsverband, net als in de 19e eeuw. Voor onze provincie gold dat in de industriecentra als Hoogezand-Sappemeer, Winschoten, Veendam, Oude Pekela en Delfzijl kegelen een geliefde vrijetijdsbesteding was.

B. Het kegelen bij Struvé

Kegelen is in onze gemeente altijd erg populair geweest. Wanneer we de lijst van kampioenen van de N.N.K.B. van na 1892 bekijken, zien we heel veel kampioenen uit Hoogezand en Sappemeer.

Een willekeurige greep uit de kampioenslijsten: 1919: J. Jongman, 1930: B. Schaap, 1931: O. Gorens, 1934: O. Gorens.

Na de Tweede Wereldoorlog is het bij de kegelkampioenen al geheel Hoogezand en Sappemeer wat de klok slaat. Vanaf 1987 is de kegelclub Animo uit Sappemeer – op een enkele uitzondering na – die de kampioenen levert. Twee mannen zijn de kegelsterren bij uitstek, D. Uildriks en B. Korhuis. Zij zijn beiden 10 keer bondskampioen. Ook de dames spelen een hoofdrol. Mevrouw G. Jager is recordhouder, zij werd 14 keer kampioen.

1. Struvé als kegelhuis

Hotel Struvé is jaren en jaren een bekend kegelcentrum geweest. De toenmalige eigenaar de heer Rowaan (vanaf 1954) moderniseerde het kegelgebeuren in het jaar 1955. Men beschikte tot dat moment over twee kleine banen. Vanaf de opening, 7 mei 1955, waren er zeven banen beschikbaar, dat aantal gold toen voor het noorden als redelijk uniek. Rowaan exploiteerde als particulier het grootste kegelhuis van Nederland. Ter ere van deze modernisering organiseerde de N.N.K.B. in Struvé de honderdste Bondswedstrijd. Niet minder dan 76 clubs uit de provincies Groningen, Friesland en Drenthe waren uitgenodigd deel te nemen aan het concours. Enige clubs uit Hoogezand-Sappemeer hadden er bij de N.N.K.B. op aangedrongen dit concours in Sappemeer te organiseren en niet zo als gewoonlijk in het Boschhuis in Groningen. Op de jaarvergadering werd met algemene stemmen aan dit verzoek voldaan.

In datzelfde jaar vierde de oudste kegelclub van Hoogezand-Sappemeer, Tavenu (Tot Aller Vermaak en Nuttige Uitspanning) zijn vijftigjarig bestaan in hotel Faber. Later koos Tavenu voor Struvé als clubhuis.

Bram Huizing – een prominent kegeldeskundige c.q. kegelaar uit onze gemeente – vertelde me dat je niet zo maar lid kon worden van een kegelclub. Er was ballotage, je moest gevraagd worden. Verder was het zo dat het de traditie was, dat er van een bedrijf maar één werknemer lid mocht zijn. Bij kegelclubs van fabrieken (bijvoorbeeld Cartona, van Scholten Sappemeer) golden deze regels niet.

Vanaf 1957 exploiteerde de heer R.J. Coops hotel Struvé. Zijn schoonvader, de heer Rowaan, bleef eigenaar (in het jaar 1970 werd Coops eigenaar). Samen met zijn vrouw runden ze nu de zaak en zetten de traditie van het promoten van de kegelsport voort.

In het jaar 1964 viert TAVENU het 65-jarig bestaan met wederom een bondconcoures (van de N.N.K.B.) in Struvé. Burgemeester Boekhoven schrijft een voorwoord (in het program-maboekje) en prijst en feliciteert de vereniging. Voorzitter Van Biessum schrijft in zijn voorwoord dat het Hare Majesteit heeft behaagd als prijs een bronzen medaille beschikbaar te stellen. De gemeente Hoogezand-Sappemeer kon niet achterblijven en zorgde voor een fraaie lauwertak.

In het Vrije Volk van 16 oktober 1966 wordt Hoogezand-Sappemeer het kegelparadijs van het noorden genoemd. Er zijn in deze gemeente niet minder dan 29 kegelverenigingen.

Men had keuze uit 16 banen. “Ons Kegelhuis” (Struvé) spande met zeven banen de kroon. In augustus van dat jaar werden de banen volledig geautomatiseerd. Kegeljongens waren niet meer nodig. In een vergadering met de plaatselijke kegelclubs werden de plannen uitgelegd. 10 clubs waren aanwezig, 4 waren afwezig wegens vakantie. De clubs waren enthousiast en gingen vanzelfsprekend akkoord met een hogere zaalhuur.

Op 9 september 1966 was de officiële opening. In zijn openingsrede sprak de heer Timmer, voorzitter van de Nederlandse Kegelbond, zijn waardering uit; volgens hem was de nieuwe kegelbaan uitstekend geschikt om daarop in de toekomst nationale kampioenschappen te houden. De receptie ter gelegenheid van de opening werd heel druk bezocht, overweldigend. De kranten stonden er vol van.

De kegelbaan

Echtpaar Coops

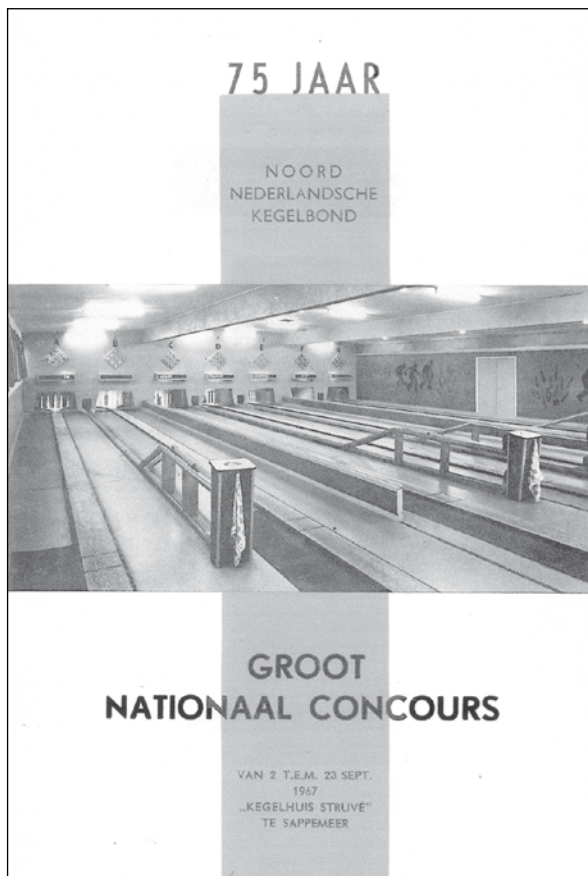

De dochters van Coops vermaken zich zo te zien uitstekend!

Het ging dus om een grote investering. Men hoopte het geld weer gedeeltelijk terug te verdienen, door een geldautomaat te plaatsen bij iedere baan. Door geld in de automaten te stoppen kreeg men de beschikking over de gehele apparatuur. In de praktijk viel de opbrengst uit de automaten echter tegen. De liefhebberij voor “vrijkegelen” was enigszins overschat.

In het jaar 1967 werden de kegelaars van Struvé eerste op de Nationale Kampioenschappen in Enschede. De heer H. Heerlien haalde de fantastische score van 498 hout.

Ook het 75-jarig bestaan van de N.N.K.B. (1967) werd in Struvé gevierd met een nationaal kegelconcoers (2 t/m 23 september). Voor Sappemeer en Struvé was dit een grote eer. Burgemeester Boekhoven spreekt in zijn voorwoord van het programmaboekje van een indrukwekkend kegelconcoers. In het erecomité zaten burgemeesters uit de meeste Groninger gemeenten. Ook die van Assen en Zuidlaren hadden zitting genomen.

2. Een nieuwe kegelbond

In 1971 werd in het noorden een nieuwe “kegelbond Hoogezand-Sappemeer” opgericht. Er was namelijk onvrede over de inbreng van de kegelclubs uit onze gemeente bij de afvaardiging naar de nationale kampioenschappen. Met de N.N.K.B. kon men niet tot overeenstemming komen, vandaar de nieuwe kegelbond Hoogezand-Sappemeer. Er werd gestart met 130 leden, allen uit Hoogezand-Sappemeer. Het werd mogelijk geacht, dat de bond zou uitgroeien tot 400 leden.

De nieuwe bond stelt zich tot doel het bevorderen van de kegelsport door middel van het organiseren van een competitie over ongeveer vier maanden. Door een dergelijke competitie dacht men een beter inzicht te krijgen in de resultaten van de deelnemers. Zo kon men aan de hand van die resultaten het samenstellen van de tientallen en vijftallen beter afstemmen op de werkelijke prestaties van de kegelaars (-sters). Na de competitie wilde men een eindwedstrijd organiseren op een neutrale baan.

Het voorstel om de kegelclubs uit Hoogezand-Sappemeer uit te laten komen in een competitie werd door de N.N.K.B. van tafel geveegd.

Toch zette men de competitie door en mevrouw Coops werd de winnares bij de dames. Bij de heren ging de eerste plaats naar de heer W. Kruijer (overigens werd de heer Coops vierde!).

Twintig jaar heeft deze kegelbond bestaan, toen werden de verhoudingen met de N.N.K.B. genormaliseerd.

Op dat moment was Struvé al overgegaan in andere handen en het zou niet zo heel lang meer duren dat er van Struvé als horecabedrijf helemaal geen sprake meer was (2002).

Voor de kegelsport geen gunstige ontwikkeling. Vandaag de dag wordt er nog gekegeld bij De Tibbe en bij Faber. In totaal zijn er nog 5 banen in gebruik.

De successen van plaatsgenoten gaan nog gewoon door, bij de heren bijvoorbeeld is de vereniging “Animo” vanaf 1991 jaar in jaar uit Noord Nederlands kampioen.

Veel informatie heb ik gehaald uit het archief van de familie Coops (waarin veel kranten-artikelen), van het internet en verder heb ik gesproken met de heren Coops en Huizing. Hiervoor hartelijk dank. Ook in de brochure van de N.N.K.B. was de nodige informatie te vinden.

“Een oude drijfriem verkocht, f 3,00”

In de boekhouding van Willem Albert Scholten herleeft een stukje bedrijfshistorie

Kees Visscher (1930-2007)

Onderstaand artikel is overgenomen uit “De Dubbele Driehoek” van juni/juli 1968. De Dubbele Driehoek was destijds het personeelsorgaan van W.A. Scholten’s Fabrieken N.V.

Toen in 1963 het centrale kantoorgebouw te Foxhol voor het eerst betrokken werd, kwamen bij de verhuizing drie merkwaardige oude boeken voor de dag: het kasboek, het inkoopboek en het rekening-courantboek van Willem Albert Scholten, daterend uit de allereerste jaren van de onderneming.

Wie als Scholten-medewerker anno 1968 die vergeelde, geschept papieren pagina’s door kijkt, komt terecht in een andere wereld: het wel en wee van een fabriekje uit de eerste helft van de negentiende eeuw. En onder het lezen van het ouderwetse, minutieuze dik- en-dun schrift kunnen we ons bijna voorstellen hoe het daar – ter plaatse van de huidige stroopfabriek – moet hebben gelegen: de voorgevel gekeerd naar het oude Winschoterdiep, waar tweemaal daags de trekschuit Groningen-Winschoten in gezapig tempo doorheen voer; de achterzijde schuil gaand in de rietkragen langs het Foxholstermeer, dat in die dagen bijna tot aan het kanaal reikte. Het was maar een onaanzienlijk fabriekje, zelfs gerekend naar de maatstaven van die tijd.

In 1841 was een volslagen onbekende jongeman van 21 jaar uit het verre Gelderland naar deze streken gekomen en had het laten bouwen: een avontuur dat ongetwijfeld met argwaan door de omringende boeren en dorpelingen zal zijn gadeslagen. Wat wilde de jonge snuiter, meel maken uit aardappelen? En wat was hij daar dan wel mee van plan? Hun achterdocht was niet helemaal ongerechtvaardigd, want aanvankelijk floreerden de zaken bepaald niet. Toen het gebouw klaar was, had de jonge Scholten niet eens het geld meer om de aannemer, baas Snijderman, het hout en de stenen te betalen en ook de zes, zeven jaren daarna betekenden voor de nieuwbakken ondernemer één lange worsteling om zich financieel staande te houden. Wie in die dagen had voorspeld dat over 125 jaar op diezelfde plek een gebouwencomplex ter grootte van een dorp zou staan, zou vermoedelijk zijn versleten voor iemand die niet goed bij zijn hoofd was.

Het interessante van deze oude boeken is nu, dat we daarin de hele ontwikkeling uit de beginjaren – van 1841 tot omstreeks 1850 – kunnen volgen: beschreven door de stichter zelf, zij het in administratieve taal en niet in romanvorm. Maar directer en indringender dan welke roman ook, confronteren die nuchtere regels ons met de geboorte en de kleuterjaren van onze onderneming.

Bekijken we eens het inkoopboek. Het begint op 26 augustus 1841, toen de fabriek nog maar net klaar was. Scholten kocht toen een aantal chemicaliën die hij vermoedelijk nodig had voor zijn stroopfabricage:

Vijf vaten Mineraalwit

130 kluiten Pijpaarde

Een vaatje Heele Bruinsteen.

Even verderop: 3 vles Zoutzuur à *f* 8,50 van Ketjen, Jarman & Co te Amsterdam

Interessant wordt het op de volgende pagina:

December 1841, 339 nederl. Mud Aardap. à 72¹/₂ cent: *f* 245,775 van L.A. Smith, Hoogezand

Wie was deze Smith, onze allereerste leverancier van aardappelen? Hij was kruidenier, geen landbouwer, want de boeren in de omtrek zagen aanvankelijk niet veel in de industriële escapades van de jonge Scholten en wilden hem niet leveren. Smith verstrekke hem die dag overigens nog meer:

3 kan Jenever, *f* 1,50

Roggen- en Gerstenstroo

Dat stro had Scholten waarschijnlijk nodig voor zijn energiebron: het paard, dat de rosmolen trok, waarmee de fabriek werd aangedreven.

Verderop in het boek, een jaar later, duiken dan toch de eerste namen op van landbouwers, die Scholten aardappelen verstrekken; weer een paar jaar verderop, vormen ze zelfs al een hele lijst. Daartussen kleine posten die opvallen:

Een pakje inhoudende 40 Katern Postpapier, *f* 2,25

36 stuks Brood, *f* 13,32

1 Penhouder, *f* 0,15

Het kasboek begint in 1844, toen de fabriek al drie jaar draaide.

“Mijn Voorraad op heden aan Contante Speciën, *f* 14,25” noteert Scholten op de eerste bladzijde. Niet bepaald een indrukwekkend bedrag, maar ook in de eerste jaren daarna komen de genoteerde posten maar af en toe boven de twee cijfers.

Op 30 september 1844 betaalt Scholten aan “Arbeidsloon der Knechts, *f* 24,685”.

Een kleine drie jaar later heeft het personeelsbestand zich blijkbaar al drastisch uitgebreid; op 26 mei 1847 zelfs al “Aan Arbeidsloon der Knechts, *f* 411,40”.

Uit de vele andere posten omstreeks die tijd een willekeurige greep:

“De Ambtenaren voor een lading Turf, *f* 1,50”

“Een paard gekocht, *f* 31,00”

“Een Loterijbriefje, *f* 19,20”

“Een geweer verkocht, *f* 3,00”

“Een oude drijfriem verkocht, *f* 3,00”

“Een nagtzak gekocht, *f* 4,00”

“Een kachgel gekocht, *f* 4,00”

Opmerkelijk is de gemoedelijke wijze waarop hij zijn personeel en andere bekenden aanduidt:

“Hannes voor hooi, *f* 21,00”

“De twee Krayen uit Dockum voor Aardappelen, *f* 40,00”

“Baas Panneman, *f* 10,00”

“Reint in mindering, *f* 8,00”. Was Reint een knecht die ziek was geweest? Van sociale wetgeving wist men in die dagen nog niets.

En dan in 1847: “Een goud Horloge, *f* 140,00”. Is dit het horloge dat hij tot viermaal toe heeft moeten belenen om zijn arbeiders te kunnen betalen?

Het waren geen gemakkelijke jaren:

“Van v/d Hoof geleend, *f* 10,00”

“Van moeder geleend, *f* 125,00”

“Van de jufvrouw geleend, *f* 200,00”

En op de volgende pagina viermaal kort na elkaar:

“Aan de jufvrouw terug, *f* 50,00”

“Van Harm geleend, *f* 50,00”

En dan opeens:

“1000 eieren gekocht, *f* 23,50” (kom daar tegenwoordig eens om), wie nu meent dat Scholten er ondanks zijn geldelijke moeilijkheden toch maar goed van at, is er naast: hij had het wit van de eieren nodig als bindmiddel voor de aardappelsago. De paarden kregen de dooiers.

Voor de Scholten-werknemer van nu (1968!), in zijn entourage van boekhoudmachines, telefoons en elektronisch gestuurde fabricage-installaties, is het bladeren in zulke oude, maffe boeken op z'n hoogst een vermakelijke belevens. Maar wie de moeite neemt er wat meer dan oppervlakkige aandacht aan te wijden, ziet het koddige er al gauw niet meer aan af: vóór hem ligt een gedeelte uit het levensverhaal van iemand die, los van alle valse pathos, een formidabel man moet zijn geweest. Hij schiep een onderneming van wereldformaat uit bijna niets. Alle kopzorgen en strubbelingen waarmee dat proces aanvankelijk gepaard ging, al het geworstel om financieel wat adem te krijgen, zijn tussen de regels door waarneembaar voor wie er oog voor heeft. Bedrijfshistorie is misschien niet “in” meer; in de sfeer van het moderne bedrijf, waar snel en dynamisch wordt geleefd, bestaat nog maar weinig interesse voor wat vroegere generaties presteerden. Maar deze vergeelde oude boeken verdienen een beter lot dan tussen afgedankte rommel in een magazijn te worden weggestopt. Want als curiosa zijn ze waardevol en onvervangbaar.

Bowls Vereniging “Kalkwijck Hoogezand”

Bram Huizing

Tijdens onze vakantie in Australië in 1996 zijn mijn vrouw en ik geïnteresseerd geraakt voor het bowls. Ook de wedstrijden op de t.v. (BBC) hebben ons doen besluiten om in overleg met de gemeente een vereniging te starten.

Tijdens de campagne “55+ in beweging” hebben wij voorlichting gegeven en een cursus bowls is gestart.

De afdeling sport van de gemeente samen met Prisma hebben besloten in oktober 1999 een demonstratie te geven onder leiding van de NIOBB (Nederlandse Indoor Bowls Bond). Het gevolg was dat er een kennismakingscursus zou volgen (8 bijeenkomsten voor f 25.00).

Er werd gestart met 10 personen. Er kwam een vervolg op 16 september in de sporthal. Deze dag trok veel publiek, wat resulteerde in de oprichting van onze vereniging. Zonder begeleiding van Rolanda Debreczeni van sportzaken van de gemeente H.S. en Hans Raspe van Prisma was het niet gelukt.

Thans hebben wij een ledental van 20 personen. We beschikken over 4 bowlsmatten en 18 setballen. Wij spelen op woensdagmorgen van 9.00 tot 10.30 uur in de sporthal Kalkwijck in Hoogezand.

Het bestuur bestaat uit:

Bram Huizing, voorzitter en tevens contactpersoon

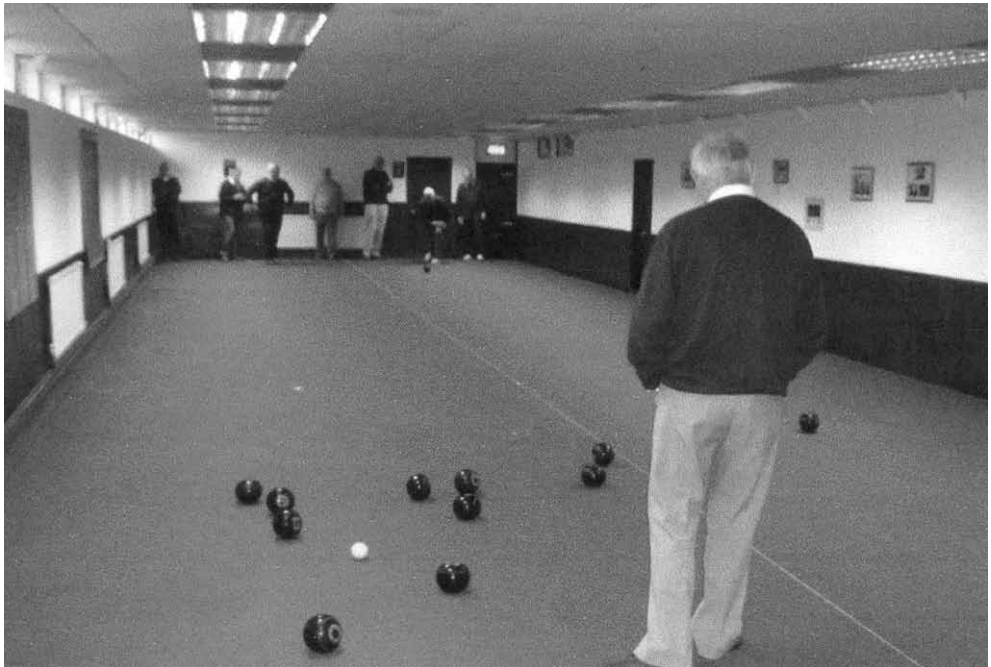
Nel Huizinga, secretaris

Hein Struik, penningmeester

Adres: “Kalkwijckhal” Nieuweweg Hoogezand.

Wat is bowls

Bowls is een sport waarbij de bedoeling is dat een speler of team zijn ballen (bowls) zo dicht mogelijk bij een “doel” bal (jack, een kleine witte bal) weet te plaatsen, voor elke

bowl die dichterbij de jack ligt dan de tegenstander, verkrijgt men een punt. Er wordt gespeeld in teams van vier personen (Fours), van drie personen (Triples), van 2 personen (Pairs) en van 1 persoon (Single).

Bowls wordt gespeeld op een mat met een lengte van 30 meter en minstens 4 meter breed. De bowls, ballen van ongeveer 1400 gram en de vorm van een Edammer kaas, zijn enigszins elliptisch geslepen, waardoor ze een curve maken, wanneer men ze rolt.

Bowls is afkomstig uit Engeland en de voormalige koloniën. In Southampton ligt de oudste nog in gebruik zijnde "green", deze dateert van 1299. Daar zou Drake, toen hij de Spaanse Armada aan de horizon zag verschijnen, eerst het bowlspel hebben afgemaakt voor hij te strijde trok om de Spaanse vloot te verslaan. Momenteel beoefenen een miljoen mensen daar deze sport.

Omstreeks 1988 werd het voor de eerste keer in Nederland gespeeld en er zijn nu ruim 4000 beoefenaren in ons land, waarvan 300 in de noordelijke provincies.

Zelfde plaats, andere foto (17)

Gerrit Stuut

Hoogezand Hoofdstraat, omstreeks 1918

Uitgave: Bakker en Leutscher. Collectie: G.J. Stuut (H-051)

Gezicht op de Normalschool en de Fransche School.

De Normalschool was gevestigd in het riante pand links op de foto; in het iets naar achteren staande pand was de Fransche School gehuisvest.

Via de Normalschool kon men onder andere een opleiding tot onderwijzer volgen.

Eén van de bekendste leerlingen op de school is Kornelis ter Laan uit Slochteren geweest, een bekend onderwijsman, publicist, bestuurder en encyclopedist.

Geheel links op de foto het pand van klokkenmaker en juwelier Holle.

In het pand geheel rechts op de foto was in de oostelijke helft onder andere de slagerij van de familie Boss gevestigd; de westelijke helft is bewoond geweest door de familie Tulp.

Het riante pand was later in gebruik als kantoor van de busmaatschappij GADO (Groninger Auto Dienst Onderneming).

Het iets naar achteren staande gebouwtje deed dienst als GADO-wachtkamer.

Op de voorgrond het Winschoterdiep met Hoofdstraat.

Hoogezand Hoofdstraat, anno 2007

Collectie G.J. Stuit (229-2a)

Na afbraak van het GADO-complex is op de vrijgekomen locatie de bouwmarkt van Formido (eigenaar R. Wolthers) gerealiseerd.

In het pand ten westen hiervan bevindt zich nog steeds een juwelier (Juwelier Swarts).

In de voormalige slagerij kan thans bij de lunchroom van Geert Geerdes een patatje en een kroketje worden genuttigd.

Ten westen van de bouwmarkt zien we de achterzijde van de flat, staande aan de Rembrandtlaan.

Het Winschoterdiep ter plaatse is in 1970 gedempt.

Janneke de Wit (West tegen Wolle)

Henk Puister

Hai ligt mor aal te wuilen en te ruden in zien bèrre. Sloap wil mor nait komen. Pa ruip net uut koamer noar boven tou van dat e nait zo ruierg wezen mout. Hai gooit zok van d'aine zied op d'aander. Aal vannijs zugt e zok in voetbaalbroekie stoan op t veldje achter gemestieklekoal. Inainen störrmt e noar veuren tou en mit n snoukesprong kopt e bale vlinthaard in doel. Ko! Nul-aine! Hai het beslizzende doelpunt zet. Elkenaine vaalt hom dolgelukkeg om haals tou. Ze sjourren en rieten aan hom, zodat e op grond vaalt en d'haile sjaaaw jongen over hom hèn koedelt en dut.

Den bedenkt Janneke zok nait en runt achter doel van tegenpertij vot veld in. Zai hangt hom om haals en overloadt hom mit heur waarme doetjes. Hai rokt heur stroblonde hoaren... Mmm... Heerlek! Dit is zien memint. Onvergetelk!

Janneke: ik smok die en loat die nooit weer lös.

Schaaidrechter floit veur t ènde. Doan. Wonnen! Hoi, hoi, hoi! Janneke krigt hom bie d'haand en mit heur twijbaaident lopen ze hail trankiel t veld of en noar d'kaande. Twij echte winnoars.

Mörgen is de grode dag. As schoule uut is zel e noar huus tou vlaigen, in gaauweghaid zien koppie thee opdrieken, zien olle voetbaaltruie aantrekken en zien bragelschounen mit raauwe snoeten. En den zel t wezen. Jonges wiederop in stroade hoalen hom van huus of. Kop hebben ze mor bie ain ding: Wolle mout versloagen worden! Zai zellen dij snakkerds wel ais even flink van de bok dreumen loaten.

Hou loat zel t wezen? Hai slept nog nait. Is e mörgen den wel fit genogt om n berepertij te speulen? n Monster voetbaalder is e nait, wait e van zokzulf. Dribbeln en passeren kin e nait goud, n onverschrokken oproemer is e al net zo min en n ofmoaker kin e zokzulf ook nait nuimen. Zien staarkste kaande is bale hoog holden. Vleden weke lukde t hom zuls om bale tachteg moal op punt van schoune te holden zunder dat e grond ook mor ainmoal ruik. Hai was op zien allaintjes. Bewiezen het e nait. Mor Karel wol hom best leuven. Hai is gain leugenbaist. Aaltied perbaaiert e eerlieks te blieden. Mörgen verslagt West Wolle. t Zel tied worden. Hou laank is t leden dat ze hom van Wolle wonnen hebben? Hai wait t nait. n Haile zet in elks gevaal.

t Is de dag van ale doagen. Ze stoan mit nul-aine veur. Wedstried is sikkom oflopen. Ieder klapscheet glopt e noar d'kaande, woar Janneke staait te kiekken mit n poar vrundinnen. Janneke ropt en reert en peerdjjet Wolle aan. Hom zugt ze nait stoan. Dat mout veraandern. Op slag. Hai staait achterin. Tien meter veur zien aigen keeper. Is niks loos. Bale zaailt deur de locht hèn. Dit is zien kaans! Hai legt hom in ainmoal dood onder rechtervoude. Den wupt e bale op en op en op. Arré.

Kiek hom ais, wichter. Janneke, zugst mie wel? Hoog en hoog holdt e bale zunder dat plestik ding grond rakt. Wat n kunststukkie, nait?

‘Hé, gozzel! Dom hond! Vottrappen dat ding! Noar veuren tou! Kiek uut! Kiek uut!’

In ain voutjevlugge vege wupt lutje Jan hom bale veur vouten vot en gaait der as n schicht mit op keeper of. Tammo, dij tussen doelpoalen staat, doekt noar d’linkerhörn. Jampie het hom bie de bok doan deur net te doun of e hom links inschaiten zol, mor bale verdwient leeg over grond in aander hörn.

‘Ko! Hai zit! Hai zit derin! Aine-aine! Zagen je dat? Zagen je dat, jonges?’ kraait kregede Jampie t uut. ‘Eusebio! Eusebio zulf het hom t flikt! Wat n wonderko, nait?’

‘Kloothommel! Onwieze! Slaif! Haalve zole! Wat deest zo laank mit dat ding om te zeuren. Hampel dast bist!’

Jongen van zien aigen ploug ragen hom uut. Hai is gain sjeumoaker of aine dij opvalen wil. Hai is n rustege spelverdailder, dij aaltied goud is in overspeulen en doarom kaizen jonges hom mainsttied as aine van d’ersten. Mor nou het e n beste bok schoten. Hai duurt Janneke nait onder ogen komen.

Mit kop omdele lopt e t veld of. Onzeker spijt e aingoal overzied.

As n duveltje uut n deusie doekt d’alderlaifste van zien dreumen veur hom op. Janneke de Wit uut Winschoot. Mooie, laive, blonde Janneke. Ain klazze hoger zit ze as hom. In stilte is ze zo voak in zien gedachten.

‘Oape! Bist ja n oape, man!’ snaauwt ze hom vernieneg tou. ‘Most in circuspiste stoan goan en doun doar dien kunsies! Voetbale kinst nait! Veur gain meter! Doe slome!’

Ain tel is e glad verbiesterd. Piene ropt en scheurt hom t haart uut zien lief. Tot bloudens tou bit hai op zien taanden. Dij Janneke toch. Wat n helhoake van n wicht, hé. Heur grote glènne ogen spijen ja vuur. Mor wat is ze lelek as ze kwoad is. Hai het zok stief op heur verkeken.

Vanoavond zel e wakker liggen van t geliekspul deur zien schuld. t Haar n overwinnen veur West wezen most. Makkelt zat. Mor mit Janneke het e t doan. Veurgoud. Over en uut! Wat n lelek swien, hé, dij Janneke de Wit! Loat dat kring mor gaauw lopen, hur. Aan dat gallege rötlicht is veur hom niks verloren!

Karel lopt kaalm noar hom tou. ‘Gaaist strakkies mit noar huus tou, Henkie? Moe is vot. k Bin allain thuus. Den goa k mie lekker n aai bakken. Kinst ook wel n stukkie kriegen.’

‘Goud, jong,’ zegt e zachies. Hai wol mor dat e nou in n haile, haile daibe sloap op bèrre lag. En dat t nog n aiweghaid duren zol veurdat moeke hom wakker muik.

Zo verschrikkelk muide is e.

De Puzzel

Janet van Weeren en Okkie Smit

Dit is al de zesde puzzel die aan het creatieve brein van Janet van Weeren is ontsproten. De redactie (en naar wij aannemen de lezers) van Pluustergoud zijn haar daarvoor zeer erkentelijk.

Vanaf nummer 24 blijkt elke keer weer dat we onder de lezers een aanzienlijke schare puzzelaars hebben. Telkens doen een behoorlijk aantal een poging de puzzel op te lossen. Naar onze indruk is het zo dat we een tamelijk grote groep vaste inzenders hebben en daarnaast per editie een kleine groep “nieuwelingen” die ook eens een poging wagen om de boekenbon van € 15,- te bemachtigen.

De puzzel uit nummer 28 was kennelijk niet al te moeilijk. We kregen (vrijwel) uitsluitend goede oplossingen toegezonden. Uit die stapel trok traditiegetrouw notaris (in ruste) Mr. J. Osinga, de winnaar: **Mello H. Vegter, Beukemastraat 13 in Hoogezand**. Proficiat! Binnenkort zal bestuurslid Gerda Grissen u de boekenbon overhandigen. Zij is desgewenst, na kantoortijd te bereiken op: 0598-320895 indien u de gehele oplossing zou willen vernemen. Om ruimte te besparen geven wij hier de zin die gevormd werd als u alle vragen goed beantwoordde:

Lenie 't Hart is de zehondenkoningin van onze provincie.

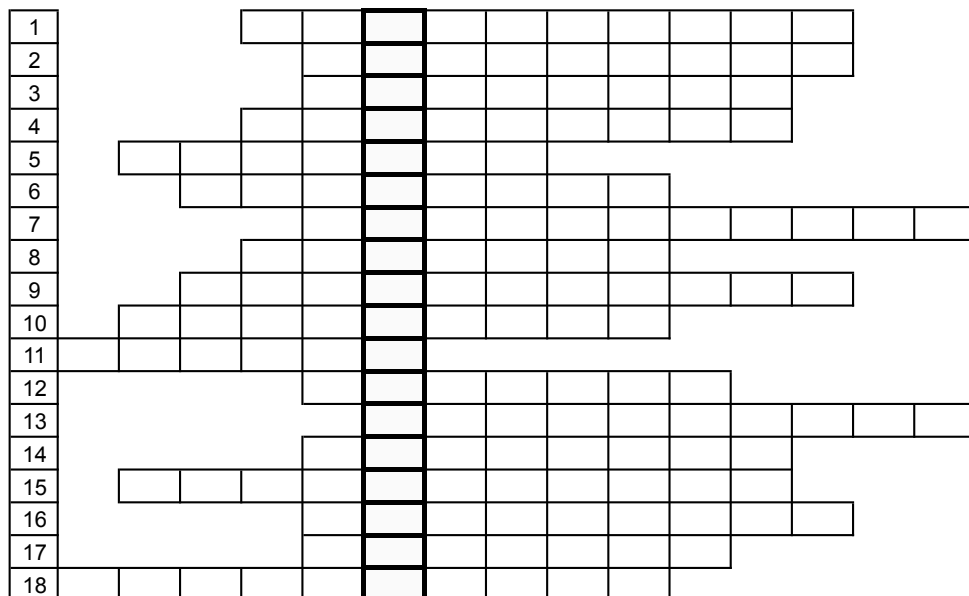
Wij wensen u veel plezier en succes met de nieuwe opgave die u hieronder vindt. Uw oplossing kunt u sturen naar: Okkie Smit, A. Bosscherstraat 38, 9611 EN Sappemeer of per e-mail: okkiesmit@gmail.com.

VUL DE PLAATSNAMEN IN DIE WE ZOEKEN.

IN DE DIKOMLIJNDE VAKJES VERSCHIJNT DAN DE NAAM VAN EEN BEKENDE SCHEEPVAARTVERBINDING TUSSEN GRONINGEN EN DRENTHE

1. Stad met als bijnaam: “De Molenstad”
2. De enige echte vestingstad van onze provincie
3. De vissersboten uit deze plaats dragen de lettercode: ZK
4. In deze plaats staat de uit de 13e eeuw afkomstige Ursuskerk
5. Waar ooit dit dorp lag, staat nu een monument van de Groninger kunstenaar Thees Meesters
6. Deze plek is bekend van “De Vicarie”
7. Hier vind je de botanische heemtuin genaamd “Domies Toen”
8. Dit is de op twee na grootste havenstad van Nederland

9. Dorp dat bekend is om het klokkengieterijmuseum
10. Het jaar 1618 geldt als het officiële stichtingsjaar van deze plaats
11. De laatste klompenmakerij van Groningen vind je hier, EN het kleinste hotel ter wereld
12. Het voormalige gemeentehuis in deze plaats is in 1930 gebouwd door architect en stedenbouwkundige Berlage
13. Korenmolen De Hoop (de achtkante bovenkruier uit 1923) draait hier de wiken nog rond
14. Een overnachting in het brugwachtershuis (vlakbij Café Hammingh) kost hier voor 2 personen incl. ontbijt: € 42,00
15. In 1873 werd hier een psychiatrisch ziekenhuis gesticht door Jan, Wolter en Trijntje Brons
16. De voetbalclub uit deze plaats heet HSC, bijgenaamd De Zwarte Kraaien
17. Jaarlijks wordt hier een internationaal (volks-)dansfestival gehouden
18. Traditiegetrouw probeert men hier op de schaatsbaan jaarlijks de eerste marathon op natuurijs van het nieuwe seizoen te verrijden

Producten ontwikkelen en aanprijzen in de oorlog

Sproks de voorloper van Brinta

Daan Hulsebos/Gerrit Lever

Onlangs kwam ons lid, Gerrit Lever, in het bezit van Het boek der Voedings- en Genotmiddelen en der Surrogaten in Oorlogstijd door P.G. Kuyk en K. Schots. Het boek is uitgegeven in 1942 en beschrijft een aantal producten en surrogaten die als vervanger kunnen dienen voor voedingsmiddelen, die door een tekort aan bepaalde grondstoffen niet meer te krijgen waren. Op de omslag staat verder nog vermeld: Aangeboden door de N.V. W.A. Scholten's Aardappelmeelfabrieken, Foxhol (Gron.). Bij nadere bestudering wordt enigszins duidelijk wat de reden is van dit gebaar, want de laatste 16 pagina's van dit boek is één en al reclame voor producten van W.A. Scholten's fabrieken. Uiterst opmerkelijk is de manier waarop deze producten worden aangeprezen. Er wordt hier en daar een link gelegd met de positieve kanten van een oorlog. Men kan zich afvragen of het idealiseren van een oorlog, die op dat moment gaande was, als basis kan dienen voor het promoten van een voedingsproduct. Op z'n minst mag men hier vraagtekens bij plaatsen.

Hieronder de volledige reclametekst van één van de producten waar op deze manier reclame voor wordt gemaakt, nl. "SPROKS KRACHTVOEDSEL", een koud oplosbaar product met een zeer hoge voedingswaarde en volkomen verteerbaar. Het product is ontstaan in de jaren 1941/42 in het bedrijfslaboratorium te Foxhol. De heren Dalenoord en Möller, 2 directeuren van W.A. Scholten's Chemische fabrieken brachten voor de oorlog regelmatig een bezoek aan Amerika en werden daar geconfronteerd met een ontbijtproduct met de naam cornflakes. Na terugkeer in Foxhol hebben ze meteen geprobeerd ook zoiets te maken van aardappelmeel en zo ontstond Sproks. Wanneer het met aardappelmeel lukt moet het ook met tarwe en andere graansoorten lukken aldus één van de directeuren en aldus is later Brinta ontstaan¹.

Maar eerst was er dus Sproks.

Speciale aardappelmeelvlokken

Men kan over de beteekenis van een oorlog denken zooals men wil, in één opzicht althans zal men moeten toegeven, dat hij de menschheid vooruitbrengt en dat is, wat de techniek betreft. Met mannen en met moed alleen komt men er in den oorlog niet; er zijn ook deugdelijke wapens en verdedigingswerken noodig. Het ligt voor de hand, dat de staten elkaar trachten te overtroeven met de vervolmaking daarvan, zoodat de geleerden en de uitvinders worden aangezet om hun technisch vernuft zoo productief mogelijk te maken.

¹ Uit: "Brinta, niemand de deur uit zonder...". Een uitgave van het Dagblad v/h Noorden, 2005

*De oorlogsgod woedt echter niet alleen op het slagveld, maar ook de burgerbevolking ont-
komt niet steeds aan de striemen van zijn geesel.*

*Met name op het gebied van de voedselvoorziening heeft zij vaak van een oorlog te lijden,
en ook dit is voor de stille werkers in de studeerkamers en laboratoria een prikkel om hun
begaafdheid in dienst te stellen van het algemeen belang. Ook wat de voedselvoorziening
betreft, heeft de technische ontwikkeling, welke door den oorlog wordt bevorderd, derhal-
ve haar beteekenis. Zoo worden er voor tal van artikelen, die schaarsch zijn, vervangings-
middelen samengesteld.*

*In dit boek vindt men een uitgebreid overzicht van deze vervangingsmiddelen, en daartoe
behooren ook die surrogaten, welke, ter vervanging van vele gerantsoeneerde graan- en
meelproducten, uit aardappelmeel worden gefabriceerd. Aardappelmeel als zoodanig is
voor het gebruik in de keuken niet bijzonder geschikt, doch men is er den laatsten tijd
in geslaagd om zijn minder gewenschte eigenschappen te verdrijven, zoodat het aldus
bewerkte product zich veel beter leent voor de bereiding van puddingen, vlaas en dergel-
ijke heerlijkheden.*

*Reeds lang hebben aardappelsago en de aardappeltapioca haar “joyeuse entrée” in onze
huishoudingen gedaan, maar kort geleden dwarrelden ook zgn. aardappelmeelvlokken op
onze tafels neer. Deze moet men niet verwarren met de vroegere aardappelvlokken, welke
als menscheijk voedsel nooit erg gewild geweest zijn. De nieuwe en verbeterde speciale
aardappelmeelvlokken zijn afkomstig van W.A.Scholten’s Chemische Fabrieken te Foxhol,
die dit product als “Sproks” voor onze huisvrouwen beschikbaar stellen.*

*Door een speciale behandeling, waarop octrooi is aangevraagd, wordt dit product in
een “garen” toestand gebracht, waardoor de vlokken gemakkelijk opzwellen en voor het
gebruik niet meer gekookt behoeven te worden. Wanneer men ze al roerend met warme
ofwel koude melk heeft overgoten, vormen deze vlokken dus reeds een zeer smakelijk
gerecht. Ge kunt er zóó op aanvallen, zelfs de suikerpot kan gesloten blijven! Met Sproks
kunnen ook andere spijzen worden klaargemaakt, zooals pannenkoeken, cake en koekjes, al
dan niet met een meelsoort gecombineerd.*

*En waar bestaan deze aardappelmeelvlokken nu wel uit? Begrijpelijkerwijs in de eerste
plaats uit zetmeel, maar het is hier, dank zij een speciale bewerking, in licht verteerbaren,
veredelden vorm aanwezig. Voor de rest bestaat Sproks voor een zeer belangrijk deel (een
derde) uit ondermelkpoeder en zoo kan men concludeeren, dat het ook beduidende hoe-
veelheden eiwitten, vetten, suikers en andere koolhydraten bevat, alsmede de zich in melk
bevindende vitaminen B1, B2 en C. In verband hiermede is de benaming aardappelmeel-
vlokken eigenlijk onjuist, omdat het publiek daardoor een verkeerden indruk krijgt. Om
deze reden hebben deze speciale aardappelmeelvlokken de aparte benaming Sproks gekre-
gen. Verder bevindt zich in Sproks een aantal voedingszouten, welke voor den opbouw van
het lichaam onontbeerlijk zijn. Bovendien hebben de fabrikanten hun product extra met het*

vitamine D2 verrijkt, waardoor het o.a. in levertraan aanwezige vitamine D, het beproefde wapen tegen zoogenaamde Engelsche ziekte, een vervanger heeft gekregen.

De verteerbaarheid van dit voedingsmiddel in het darmkanaal laat niets te wensen over: deze is, het is bij proefpersonen vastgesteld, zelfs volkomen. Verder hebben de medici uitgemaakt, dat er een snelle stijging van het bloedsuikergehalte plaats vindt, een gunstig verschijnsel, dat zich door de snelle opneming van het zetmeel laat verklaren. We mogen dus concludeeren, dat Sproks niet alleen voor kinderen en voor personen met een gevoelige maag een bij uitstek geschikte voeding vertegenwoordigt, maar vooral ook zich in training bevindende sportbeoefenaars, die hoge lichamelijke prestaties moeten leveren, omdat dit krachtvoedsel gemakkelijk en snel verteert en snel in het bloed wordt opgenomen.

We wezen er in den aanhef dezes op, dat in tijden van oorlog ook de kennis en vaardigheid op het gebied der voedselvoorziening bevorderd worden. Dit doelt natuurlijk slechts op die "surrogaten", die voor geen vredesengel op de vlucht slaan, maar ook na het verstommen van het krijgsumoer nog met graagte verbruikt zullen worden. Tot deze vervangingsmiddelen, die deze betiteling maar nauwelijks verdienen, behoort ook het ware krachtvoedsel, dat Sproks is genoemd, omdat de samenstelling van dien aard is, dat het ook in tijden van minder schaarste een belangrijk en gewaardeerd bestanddeel van ons voedsel kan blijven uitmaken.

In 't schuurtje van schilder Mulder

Abram Blaak

n Bouk

Ain moal, dat was in 1998, heb ik n bouk schreven. Over bootjemoakerij van mien olders aan t Kaalkwieksterdaip op Hoogezaand. Ain moal en nait weer. t Bouk is in tied uutverkocht, dus doar gaat t nait om... Mor dou t kloar was, dou kwammen de verhoalen lös. Zo van: *“doe schriefst over Kaalkwiek, mor waist doe wel dat mien oldste bruijer doar nog geboren is...? Doar hebben wie wat beleefd mien jong, zel k die vertellen”*. En doar ging t hin!

Zo kwam ik ook aan de proat mit Klaas Muntendam. Hai haar mien bouk ook lezen. Of, om t aans te zeggen: hai haar lezen wat er nait in ston... Klaas, hai lopt nou wel al tegen de tachtig ducht mie, Klaas haar joarenlaank in bootjemoakerij waarkt. Timmeren kon e as de beste en veur n kano, sloep of roeiboet draaide zien haand nait om: hai wos hou t mos. In zien jonge joaren vrat e mit kameroaden en kollega's wel ains wat kaddekwoad uut vanzulf. En zodoude begon hai tegen mie: *“waist doe wel?”*. En dou kwam zien verhoal. Staait nait in bouk. Ik zel joe t vertellen.

t Schuurtje

Noast ons huus mit waarkploats ston n grode woonderij. Aignder doarvan was schilder Jan Mulder. Hai woonde d er nait zulf, mor verhuurde t spul aan drij huusholdens en d er zat ook nog n winkeltje in, veur snoep en zo. En doar achter, achter dij wonens, ston n schuurtje. *“t Schuurtje van Mulder”*, zeden we bie ons thuus aaltied. Din wozzen wie woar t over ging. Dat schuurtje verhuurde hai nait, dij bruukde zulf. Veur zien vaarverijboudel. t Was n haalfstains gebaauwgje van drij bie vief meter, mit pannen en n holten deur dij van planken en spiekers in mekoar zat en op slöt kon.

In t schuurtje zaten twij roamen, elk mit vaaier van dij klaaine roetjes, ie waiten wel. Binnen was n waarkbank mit n steertbankschroef. d Er ston ook n toafeltje in, mit loaden d er onder en twij stoultjes d erbie, zodat touglieks t ook nog n beetje veur schofthok en kantoor deur ging! Op de grond lag gewoon zaand. Wieder was d er n ladder en schilders-raive vanzulf. Teerpotten, siccatief, lieneulie, taarpentien, vaarfbuzzen en vaarfwasten, bokkepoten, stukken glas, holten liesten en latjes, olle lappen, n bezzem, vegertjes, n poar stukken puumstain, nuim mor op. En as leste ston d er nog... n vlezze jenever.

n Vlezze

Dij vlezze ston aaltied op t zulfde stee: op n riggeltje bie t achterste roam. Vanoaf de weg wazze nait te zain. Mor as je vanuut waarkploats noar boeten laipen, din kon je hom hoast nait mizzen. Elk van t personail wos dat dij vlezze doar ston. d Er wazzen ook twij gloazen bie, zonder pootje: je mozzen t glas van nood in haand vasthouden. As e vol was!

Mien pa kon Mulder wel vanzulf. Hai laip wel ais even bie hom laangs, veur n proatje,

over t waark en zo. En Mulder kwam wel bie ons in waarkploats, mit n roadseltje veur waarklu of mit n grap dij e zulf ook net heurd haar.

n Poetse

Haar Mulder aanlaaiden d er tou geven? Haar hai t er noar moakt? Woarom, dat wos Klaas Muntendam ook nait persies meer. Mor op n goie dag, t was zummer 1947, wollen jonges in bootjemoakerij hom n poetse bakken. Wel d er over begund is, dat s nooit dudelk worden. Geert van Dieken meschain of Roelf Olthof. Mor Hinderk Ubels en Aali of Gelinus kiek ik d er ook wel veur aan. En Klaas vanzulf! Almoal jonge jonges van n joar of 18 tot 25. Net traauwd, of bienoa.

Mulder was d er nait. Ze zollen veurzichtig zo'n klain roetje tot t roam van zien schuurtje uut tikken, de flezze mitnemen noar waarkploats en de draank overgaiten. Doarnoa net zoveul wotter weer in de flezze doun as d er jenever in zat en hom din weer op zien vertraauwde plek zetten. Mulder zol niks in de goaten hebben. Ze haren veur tied al n bult plezaaier d er om.

d Oafloop

Zo zègd, zo doan en ons aigen bootjesschilder Jan Schuil zette t glas mit de glaslatten d er weer in. Nait over proaten, niks van te zain. Elk ging weer aan t zoagen en schoaven en braauwen en klinken. Gewoon deurgoan en rusteg oafwachten.

Dat duurde nait laank. n Dag loater, even veur middagschoft, laip uitgerekend mien pa bie Mulder langs t schuurtje heer. "*Even n klokje Blaak?*", raip Mulder hom tou. "*Nog even veur t eten?*" Joa, aine din mor. Pa noar binnen, t schuurtje in.

Ik zai t al veur mie: elk n glas in haand, Mulder pakt flezze d er bie, schenkt gloazen vol en roupt: *“PROOST...”*. Even nippen., baaide mannen kieken n ander aan..., tellen tot twij... *“Wotter, man... dit liekt wel wotter...!”* zegt d aine. *“Dit is nait wat t wezen mout”*, zegt d aander. Hou komt dat..., wat is d er mit gebeurd..., wel het dat doan...?

Nou, dat wör al gauw dudelk. Wel zollen t aans doan hebben?

Mulder laip rood aan van kwoadeghaid. *“Wat was dij man kwoad”*, zee Klaas wel twij moal tegen mie. *“Hai zag grap d er nait van in, hai was bie de poot nomen, hai was in zien hemd zet, hai zol plietsie bellen”*.

Dat leste het e mor nait doan.

Gnivvelend hebben jonges mit n ander n nije flezze lapt. Dat haren ze d er wel veur over. Ze haren woar veur heur geld had...

Het burgerlijk armenhuis aan de Kerkstraat te Hoogezand

Jaap Westerdiep

Onderstaand artikel is de tekst van de lezing die ik voor de leden van de Historische Vereniging Hoogezand-Sappemeer e.o. hield op 20 december 2008. Plaats van handeling was het voormalige armenhuis aan de Kerkstraat te Hoogezand, het pand waarin tegenwoordig Dansschool Van der Vlag is gevestigd.

Vandaag wil ik u iets vertellen over de historie van dit gebouw wat voorheen het Burgerlijk Armenhuis was. Met “burgerlijk” wordt bedoeld “gemeentelijk”. Het gemeentelijk armenhuis werd gesticht in 1901. Ik zal mijn verhaal toespitsen op dit gebouw en de mensen die er woonden.

De heer Frens Jonker heeft in Pluustergoud nr. 24, 26 en 27 een aantal zeer goede artikelen geschreven over de maatschappelijke situatie en de armenzorg van rond 1700 tot heden. Alvorens we ingaan op dit gebouw, wil ik in het kort iets zeggen over de armenzorg vanaf de 2e helft van 1800. De armenzorg werd uitgevoerd door de diaconie van de kerken. Die zorg was op zijn zachts gezegd uitermate karig. Dit werd enerzijds veroorzaakt door de grote armoede en daardoor gebrek aan geld, maar anderzijds ook door de gedachte in kerkelijke kringen dat armoede veroorzaakt werd door eigen schuld.

In 1854 werd in Groningen een landelijk congres gehouden over het armenwezen en daar durfde iemand te beweren dat armoede ook veroorzaakt werd door te lage lonen. Die persoon werd echter in de hoek gezet door een andere deelnemer uit Amerongen die zei:

*ARMOEDE KOMT VAN GOD EN HONGER DWINGT TOT WERKEN.
HONGER IS NIET UITSLUITEND EEN KWAAD. HET IS EEN BEHOEFTE VOOR DE
MENS. HIJ DIE KLAAGT OVER ZIJN WERKLOON, KLAAGT DAT HIJ NIET MEER
ONTVANGT DAN HIJ GEEFT. ZIJN WERK IS GEBREKKIG EN DAAROM IS ZIJN
LOON ONVOLDOENDE.*

De eerste spreker had natuurlijk voor een groot deel gelijk. Veel armoede ontstond door de maatschappelijke situatie. De werkgevers hadden de macht en die bepaalden het loon van de arbeider. **ARMOEDE WERD GEMAAKT!**

Daarnaast kwam het vaak voor dat iemand door ziekte, ongeval of ouderdom of door overlijden niet of maar ten dele in staat was om de kost te verdienen: dus armoede **BUITEN** eigen schuld. De diakenen, (degenen uit de kerk die de eventuele steun bepaalden), waren altijd de beter gesitueerden. In de steden en grotere gemeenten waren dit de bestuurders en notabelen. In de dorpen veelal de “dikke” boeren. Nou dan had je het niet best! Niet voor niets is een typering van slechte kwaliteit in het Gronings: **“DIOAKEN RAIVE.”**

De diaconie verkreeg het geld door collectes in de kerk maar ook door collectes tijdens begrafenissen en dit leverde het meeste geld op omdat deze collectes niet anoniem waren. De opbrengst was immers direct gekoppeld aan de familie van de gestorvene. Dus was de opbrengst gekoppeld aan de status van de familie.

Daarnaast verkreeg de diaconie gelden uit pachten van huizen en land en soms ook van de burgerlijke gemeente.

De diaconieën hadden uitsluitend de armenzorg voor lidmaten van hun eigen kerk.

Nagenoeg alle inwoners behoorden tot een kerk en degene die dat niet was kreeg niets van de diaconie hoe arm hij of zij ook was. Vanaf 1826 zorgde de gemeente min of meer voor deze gevallen

Blijkbaar was er toen ook al een soort armbestuur. Uit de notulenboeken blijkt evenwel dat er in 1856 door de gemeente Hoogezand een **BURGERLIJK ARMBESTUUR** is ingesteld. Het college van burgemeester en wethouders regelde dat dus niet zelf maar richten een soort gemeentelijk diakencollege op die bepaalde wie wat kreeg; ofschoon de burgemeester zelf vaak de voorzitter was.

Het was bij wet geregeld dat de **GEMEENTE VAN GEBOORTE** verplicht was de kosten te dragen die het armbestuur van de gemeente van inwoning van de bedeelde had bepaald. In de notulen van het armbestuur van Hoogezand zien we steeds een reeks van namen van mensen die ondersteuning krijgen en waarvan de kosten in rekening worden gebracht bij die gemeente waar hij of zij was geboren.

Het armbestuur hier verkreeg zijn gelden dus van andere gemeenten voor bedeelden die elders waren geboren en van de gemeente Hoogezand voor bedeelden die hier waren geboren.

Als voorbeeld: de begroting van het jaar 1865 van het Burgerlijk Armenbestuur bedroeg *f* 7500,-. Te ontvangen van andere gemeenten *f* 4500,- en van de gemeente Hoogezand *f* 3000,-.

Dit bedrag in rekening brengen bij andere gemeentes was natuurlijk een bron van problemen. De gemeente die moest betalen voor een inwoner van een andere gemeente was het vaak niet eens met de bedeling. Een toedeling waarop ze zelf ook nog geen invloed hadden gehad. Dit systeem werd in 1870 afgeschaft. De gemeente van inwoning moest nu de bedeling betalen. Zoals gezegd kreeg het Burgerlijk Armenbestuur ook te maken met verzoeken van armen die van hun eigen diaconie om de één of andere reden niets of nauwelijks iets kregen.

In de notulen van het Burgerlijk Armenbestuur van Hoogezand kom je dan ook herhaaldelijk tegen dat de diaconie van een kerk hier uit de gemeente gewezen worden op hun plicht, wat dan weer tot een scherpe antwoordbrief leidt, maar waar de aanvrager niets mee op schiet.

Vereniging tot Plaatselijk Nut

Vermeldenswaardig is ook dat in 1849 door een aantal voornamen burgers de Vereniging tot Plaatselijk Nut werd opgericht omdat zij vonden dat de welvaart in Hoogezand en Sappemeer een wel erg eenzijdige welvaart was. Een 1^e doel was: Verbetering van den zedelijken en stoffelijken toestand der minvermogenenden. Ze ageerden tegen misbruik van sterke drank. Ze richtten een fonds op voor ziekte en ouderdom, maar ook voor breischolen etc.

Diaconiehuizen

De mensen die ondersteund werden door een diaconie van een kerk woonden zelfstandig of in zgn. diaconie huizen. Daarbij waren ze in de kost bij iemand anders die vaak meerdere personen in huis had geheel of gedeeltelijk op kosten van de diaconie. Later kregen de diaconieën een armenhuis of werkhuis. Een speciaal gebouw waar meerdere bedeelden van jong tot oud gezamenlijk woonden onder leiding van een beheerdersechtpaar.

Burgerlijk Armhuis

In 1899 werd in de gemeenteraad van Hoogezand een voorstel van B&W behandeld om te komen tot de bouw van dit Burgerlijk Armhuis. Ik citeer uit de raadsnotulen van 5 september 1899.

Het betreft de aankoop van een oude landbouwerswoning met erf en tuin, gelegen tussen de straatweg nabij Hoogezand en het Kalkwijksterdiep groot 3 ha-39 are en 24 ca sectie B1414 t/m 1420 toebehoorende aan Elsje Hooites weduwe van Dr. J.J. Beukema voor *f* 9000,-.

Middels inventarisnummer 172 van het gemeentelijk archief kwam ik er achter dat deze grond in 1830 in bezit was van Jan Frima met daarop een roggemolen met woning en schuur. De molen is in 1846 afgebroken. In 1872 verkoopt zijn zoon Evert Jans Frima de gronden aan Ipe Annes Hooites. In 1899 verkoopt Elsje Hooites deze grond aan de gemeente.

Citaat

Het raadslid Pietersen vraagt waarom er toch een burgerlijk armhuis gebouwd moet worden, terwijl dit een grote uitgaaf zal veroorzaken. Kan men het niet langer vinden met de Hervormde Diaconie over de verpleging in haar armhuis van hen die niet tot hun kerk behoren?

De voorzitter zegt dat dit slechts voor een beperkt aantal kan voor *f* 1,50 per persoon per week en dat dit in een groot burgerlijk armhuis goedkoper wordt.

Bovendien neemt het voorschot van het Burgerlijk Armenbestuur van jaar tot jaar toe. Voor 10 jaar was dit *f* 4000,- en nu ruim *f* 10.000,-. Dit wordt onhoudbaar! (dan is het 1899.)

Raadslid Siemens zegt dat er altijd personen blijven die niet bij machte zijn een eigen gezin te regeren. Al worden deze mensen ook nog zo goed bedeed, zij zullen toch in een allerellendigste toestand blijven verkeren. Ik ken vele gezinnen waar het er zeer treurig uitziet. De zindelijkheid laat te wensen over en van orde en regel is meestal geen sprake.

Daarenboven valt te bejammeren hoe weinig de kinderen worden opgevoed. Het zal in de toekomst ene treurige boel blijven indien daarin geen verandering komt.

De heer Pietersen: Er is wat voor en er is wat tegen. Ik vind het onbillijk om mensen, die met een weinig te helpen zijn, naar een armhuis te verwijzen. Laat men de zodanigen een kleinigheid verstrekken en hunne vrijheid niet benemen, want vrij zoals ze in hun eigen huisje zijn, kunnen ze toch in het armhuis niet wezen. Daar toch zullen mensen van 70-80 jaar tegen veel jongere mensen moeten zeggen “vader en moeder”, dit is één spottenij.

Ik ben er tegen dat lui, die met een weinig geholpen zijn, naar het armhuis moeten! Voor mensen waarover dhr. Siemens spreekt daar is zelfs alles voor om ze in het armhuis op te nemen en voor henzelf en voor hun kinderen.

Te Sappemeer hebben ze een hele beste vader en moeder, maar er kan ook een oud-onder-officier of drilmeester benoemd worden en die zal oude lui hard en bars gaan bejegenen alsof het geen mensen zijn. Daar ben ik tegen! **EINDE CITAAT**

Tot aankoop wordt besloten. Tevens wordt besloten tot stichting van een Burgerlijk Armenhuis met schuur.

Er ontstaat discussie over de noodzaak van een soort badkamer of lokaal waarin de verpleegden des zaterdagsavonds gereinigd kunnen worden en wel in twee goed gescheiden afdelingen nl. voor mannen en voor vrouwen. Die scheiding is volgens opgedane ervaring, niet alleen wenselijk maar noodzakelijk.

De voorzitter zegt dat hiermee rekening gehouden is en wel voor de mannen in de schuur en voor de vrouwen in het armhuis. Uiteindelijk wordt met algemene stemmen tot stichting besloten.

In de raadsvergadering van 16 mei 1900 wordt de begroting behandeld. De bouwsom wordt begroot op *f* 27.964,32. Op 21 juni 1900 wordt de bouw gegund voor *f* 21.187,-.

Begin 1901 stelt de Gemeenteraad de heer en mevrouw Meyer aan als directeur en vrouw. In de vergadering van het Burgerlijk Armenbestuur van 7 februari 1901 wordt besloten wie van de bedeeden zullen worden aangeschreven om in het nieuwe armhuis te worden opgenomen. Het is een lijst van 45 volwassenen van 22 tot 85 jaar en 3 kinderen waarvan de jongste 2 jaar.

Omdat meerdere mensen laten weten niet in het armhuis te willen wordt die lijst aangepast. Er resten dan nog 34 volwassenen en 15 kinderen. De mensen weigerden omdat ze bang waren voor een werkhuis en ze bang waren onder de bevoogding te komen en hun vrijheid kwijt te raken, zoals de heer Pietersen al zei.

Toch was de druk op deze mensen groot want als ze weigerden werd hun bedeling ingetrokken. Een voorbeeld: In de notulen van 4 april 1901 staat dat de weduwe van Johannes Sesselaar uit Foxhol met 6 kinderen niet graag in het armhuis wil. Dat stond het bestuur niet aan want er wordt genotuleerd: Zij wordt per week bedeed met *f* 1,50 en *f* 1,- huur. Besloten wordt de bedeling met *f* 1,50 te verminderen en het gezin niet in het armhuis op te nemen. Wie niet wil horen moet maar voelen!

Andere bedeeden gaven aan wel in het armenhuis te willen zodat er op 22 april een lijst is van 35 volwassenen en 19 kinderen waaronder wezen. Voor de wezen en halfwezen was het armenhuis trouwens over het algemeen een verbetering want ze kregen een flinke opvoeding en ze leerden een beroep.

In februari plaatste het bestuur een oproep in de krant waarop winkeliers konden inschrijven voor leverantie aan het armhuis en enkele weken later wordt besloten wie de komende 3 maanden mag leveren. Enkele voorbeelden:

- Roggebrood van 4 kg toegewezen aan bakker J. Brunius te Hoogezand, voor 23 cent per stuk.
- Niervet gegund aan Samuel Mozes te Martenshoek voor 55 cent per kilo
- Margarine gegund aan B.H. Ruding te Hoogezand voor 71 cent per kg
- Koffie toegewezen aan B.H. Ruding en W. Bronsema te Hoogezand. Ieder voor de helft voor 80 cent per kilo.
- Gort gegund aan K.S. Buurma te Martenshoek voor *f* 7,80 per hectoliter.
- Groene erwten gegund aan B.H.Ruding voor *f* 9,75 per hectoliter.

Het bestuur stelde ook de spijslijst vast waaraan de directeur en zijn vrouw zich moesten houden.

Op zondag soep, maandag grauwe erwten met uitgebraden spek, dinsdag zuurkool, woensdag groene erwten, donderdag bruine bonen met aardappels, vrijdag zakkoek of boekweitengort, zaterdag aardappels met mosterdstip en spek.

Dagindeling

De dagindeling werd als volgt bepaald:

's Morgens om 6 uur koffie, om 8 uur boterham met een weinig chichorei op het oude koffiedik, om 10 uur koffie
's middags 12 uur de middagmaal, om half 4 koffie, om half 5 boterham voor de kinderen en 's avonds om 7 uur brij met boterham of opgewarmd eten.

Uit de notulen van het Burgerlijk Armenbestuur van 6 oktober 1904: Aangezien er slechts 33 personen in het arnhuis verblijven wordt de lijst met bedeelden doorgenomen om in het arnhuis te worden opgenomen. Hieruit komen 28 veelal ouderen en 4 kinderen. Deze mensen wordt meegedeeld dat ze kunnen worden opgenomen en dat hun bedeling per 1 november ophoudt!

Selectie

Het bestuur selecteerde op **NOODSITUATIE** maar vooral ook op **GESCHIKT** zijn voor het armenhuis.

Dat leidt soms tot erbarmelijke situaties zoals ik tegenkwam in de notulen van het Burgerlijk Armenbestuur van 10 november 1906.

Een zekere Jan Venema uit Foxholsterbosch oud 31 jaar, schipper, vraagt opname van zijn 4 kinderen van 9-6-3 en 1 jaar in het armenhuis vanwege het feit dat zijn vrouw zenuwziek is en is opgenomen in het ziekenhuis. Dit wordt **AFGEWEZEN**. De noodzaak is er wel, maar 4 kinderen zonder een moeder past niet, dus de helpende hand wordt niet geboden. Enkele maanden later is het precies andersom. Harm Brink 38 jaar van de Kalkwijk en 5 kinderen tussen 14 en 2 jaar is na een langdurige ziekte overleden. De week daarop krijgt de weduwe bericht van het Burgerlijk Armenhuis dat ze in het armenhuis opgenomen kan worden zoals ze schrijven "in het belang van de kinderen". Tijdens de ziekte van haar man ontving het gezin bestaande uit zieke man, vrouw en 5 kinderen een ondersteuning van f 6,- en f 2,- huur per week. Het bestuur schrijft: als ze weigert dat dan haar steun tot f 2,50 zal worden teruggebracht.

Zo de waard...

We moeten al deze besluiten natuurlijk zien in de tijd, maar het volgende besluit genomen in maart 1908 is bepaald niet fijn gevoelig. Nu zouden we zeggen zo de waard is vertrouwt hij zijn gasten. Er staat namelijk: "De voorzitter brengt ter sprake dat de weduwe van Harm Smit uit Westerbroek, oud 70 jaar, die sinds enige tijd in het armenhuis is opgenomen, zich voor *f* 50,- heeft verzekerd in een overlijdensfonds, waarvoor zij reeds 15 jaar heeft betaald. Daar zij nu niet meer bij machte is de wekelijkse contributie van 7,5 cent te betalen, hebben de directeur en zijn vrouw gevraagd of zij deze verzekering voor hunne rekening mochten voortzetten.

Aangezien het bestuur het niet wenselijk voorkomt dat de heer Meyer en zijn vrouw personen in het armenhuis hebben verzekerd en dus direct of zijdelings hierdoor belang hebben bij een spoedig overlijden wordt besloten deze verzekering voor rekening van het armenhuis te continueren. In oktober 1908 constateert het bestuur dat de kosten van de zogenaamd buitenbedeling stijgen met *f* 700,- en dat het armenhuis ontvolkt, nog slechts 32 verpleegden telt. De lijst met bedeelden wordt wederom kritisch bekeken om een aantal bedeelden in hun onderstand te verminderen en daarmee hen te bewegen in het armenhuis te gaan. Er volgt een lijst met weduwen die een ondersteuning ontvangen van 60 cent tot *f* 1,- per week en die worden verlaagd tot 50 cent per week. Nog een voorbeeld: P. Wolf uit Martenshoek is reeds lang bedlegerig en moet op attest van de dokter worden opgenomen in het longlijders sanatorium te Renkum. De kosten bedragen *f* 2,- per week. Het gezin krijgt *f* 3,50 en *f* 1,- huur ondersteuning per week. Besloten wordt de ondersteuning in te trekken. De wekelijkse *f* 2,- verplegingskosten gedurende 3 maanden te betalen mits de vrouw en 2 meisjes van 7 en 8 jaar genegen zijn in het armenhuis te gaan.

De Boterkwestie

Uit de raadsnotulen van 15 juni 1911: Bij de behandeling van de rekening van het Burgerlijk Armenbestuur over 1910 is er een uitgebreide discussie over de veehouderij van het armenhuis. Er is twijfel over de cijfers van de veehouderij. Alhoewel volgens enkele raadsleden, de heer Meyer de rechte man op de rechte plaats mag worden genoemd. Raadsnotulen van 29 juli 1911: Hierin wordt de begroting van het Burgerlijk Armenhuis over 1912 behandeld. Kosten armenhuis *f* 5.500,-. Kosten buitenbedeling *f* 6.575,-. En weer een discussie over de veehouderij en over de roomboter die in het armenhuis wordt gekarnd maar wordt verkocht. Aangezien de burgemeester ook voorzitter is van het Burgerlijk Armenbestuur komt er een verweerschrift van het Burgerlijk Armenbestuur welke in de raad van 5 september 1911 wordt besproken. Een aantal raadsleden is van mening dat de inkomsten voor de gemaakte boter laag zijn dat de boter dan beter door de bewoners gebruikt kan worden. Dit standpunt krijgt geen meerderheid. De raad neemt een motie aan waarin het vertrouwen in het Burgerlijk Armenbestuur wordt uitgesproken. Het blijft echter smeulen wat betreft de opbrengst van de zogenaamde natuurboter en het niet gebruiken door de bedeelden. In de raad van 16 juni 1914 wordt er een motie aangenomen waarin het Burgerlijk Armenbestuur wordt uitgenodigd de natuurboter te gebruiken voor

de bewoners en niet meer te verkopen. In de raadsvergadering van juli 1914 is er een ingekomen stuk van het Burgerlijk Armenbestuur dat ze de motie voor kennisgeving hebben aangenomen. Grote verontwaardiging in de raad. In 1914 besluit de raad op voordracht van het Burgerlijk Armenbestuur om de pensioentoeslag van de heer en mevrouw Meyer te verhogen van f 950,- tot f 1400,- per jaar. Er wordt dus meer premie voor hen betaald waardoor ze later een beter pensioen krijgen.

In januari 1920 maken de heer Meyer en zijn vrouw bekend dat ze willen stoppen. Er wordt een advertentie geplaatst en in de vergadering van februari wordt een groslijst van 11 sollicitanten opgesteld. In dezelfde vergadering besluit het bestuur de vertrekkende heer en mevrouw Meyer een gratificatie van f 41,61 zijnde 1 maand salaris te verlenen. In de vergadering van 28 april 1920 wordt afscheid genomen van de heer en mevrouw Meyer. De voorzitter spreekt enige waarderende woorden voor de accurate bediening van hun taak als hoofden van het Burgerlijk Armenhuis. Op verzoek van de voorzitter verschijnen in de vergadering van het Burgerlijk Armenbestuur de nieuw door de Raad in hun vergadering van 26 maart 1920 benoemde directeur Huttinga en zijn vrouw, teneinde met het bestuur kennis te maken. Ze worden gefeliciteerd met de benoeming en er worden enige afspraken gemaakt over de bewoning in het armhuis.

Fraude

In de loop van het jaar komen er steeds meer berichten over de frauduleuze handelingen van de heer Meyer en zijn vrouw en zelfs van mishandeling van bewoners van het armenhuis. Er wordt onderzoek gedaan en dit rapport wordt in de raadsvergadering van 14 december 1920 besproken. Duidelijk werd dat de voormalige directeur en zijn vrouw vele jaren frauduleuze handelingen hebben gepleegd. Na hun vertrek werd duidelijk dat ze voor eigen doel kleding, dekens, boter, karnemelk, vlees en ham verkochten en zelfs veelvuldig mishandelingen pleegden. Ze hebben beiden het bestuur vele jaren misleid. Als je de notulen van die raadsvergadering leest dan is het opvallend dat er zoveel raadsleden zijn die uitspreken dat zij dit al lang hadden vermoed. Velen vonden de heer Meyer een onbetrouwbaar uiterlijk hebben, een onderkruiper of slijmerd en natuurlijk kwam de boterkwestie weer boven. Het resultaat was dat het bij vertrek verleende eervol ontslag werd ingetrokken en werd gewijzigd in oneervol met intrekking van pensioen.

De heer Meyer was inmiddels gemeentelijk plantsoenarbeider en ook daaruit werd hij ontslagen. In de vergadering van 20 december werd met algemene stemmen een motie aangenomen waarin B&W wordt gevraagd bij de Officier van Justitie een aanklacht in te dienen tegen het echtpaar Meyer met het verzoek strafvervolgning in te stellen. Opmerkelijk hierin is dat hiertoe in de vorige vergadering (van 14 december), waarbij burgemeester Van Roijen aanwezig was niet is besloten en in de vergadering van 20 december was de burgemeester niet aanwezig.

De jaren 1930-1940 waren rampzalig. Er was zeer grote werkloosheid en daardoor ontstond bittere armoede. Uit de notulen van het Burgerlijk Armenbestuur blijkt dat vele

gezinnen 1 of 2 keer per week eten bij het armhuis mochten halen en dat er op toerbeurt warm eten naar scholen werd gebracht. Per brief van 15 september 1931 vraagt het Burgerlijk Armenbestuur verhoging van geld voor de bedeling van f 26.000,- naar f 32.000,- en bij indiening van de rekening bleek er nog een tekort van f 1147,53. De begroting over 1932 steeg tot f 36.700,- gulden. Dit bleef ongeveer gelijk tot 1939. De uitgaven van het armhuis lopen terug maar die van de buitenbedeling lopen op. Dit had te maken dat de subsidie van de gemeente gelijk moest blijven en daardoor werden de normen voor ondersteuning sterk verlaagd tot f 3,- en minder per week. Eind 1939 bij de begroting voor 1940 vraagt het Burgerlijk Armenhuis echter meer geld. De totale begroting bedraagt dan f 40.585,-.

Tussen 1930 en 1940 kom je zo nu en dan in de notulen van het Burgerlijk Armenhuis tegen dat burgers bij de viering van een jubileum, bijvoorbeeld 25- of 50-jarig huwelijk, de bewoners van het armhuis trakteren. Er wordt zelfs een keer een jonge slachtkoe aangeboden.

Gebit

In de notulen van 7 december 1939 van het Burgerlijk Armenbestuur kwam ik nog een opmerkelijke bedeling tegen. De secretaris deelt mee dat de heer H. Schnuck van de Woortmansdijk te Westerbroek een verzoek tot Hare Majesteit de Koningin heeft gericht om ene bijdrage voor een nieuw gebit. De particulier secretaris van Hare Majesteit heeft om inlichtingen verzocht bij de burgemeester en de burgemeester vraagt of het Burgerlijk Armenbestuur een bijdrage kunnen doen. De heer Schnuck is vanwege de algemene mobilisatie onder de wapenen en geniet een vergoeding van f 14,70 per week. Huisarts Berg uit Scharmer acht het dringend noodzakelijk dat mevrouw Schnuck van haar oude tanden wordt ontslagen en de middelen ontbreken voor een nieuw gebit. Het armbestuur helpt met een voorschot van f 20,- met de verplichting van afbetaling van f 1,- per week.

Huttinga

Blijkbaar was directeur Huttinga al enige tijd ziekelijk want in de notulen van 15 mei 1940 (dus de oorlog is net uitgebroken), staat dat de heer Huttinga voor de keuringsdienst moet wegens lichamelijke ongesteldheid maar de keuringsdienst is nu niet te bereiken. Hem wordt ziekteverlof verleend en secretaris Botke en zijn vrouw nemen zijn taak tijdelijk over. In september 1940 wordt de heer Huttinga eervol ontslag verleend wegens afkeuring. In december 1940 worden zonder overleg met het Burgerlijk Armenbestuur als nieuwe directeur en vrouw benoemd het echtpaar Eenennaam uit Egmond aan Zee.

Oorlogstijd

In augustus 1941 wordt de gemeenteraad ontbonden en wordt de NSB'er J. Brouwer benoemd als waarnemend burgemeester. Wethouder Klok wil dan ook niet meer en breekt met de gemeente op 6 september 1942. Klok stuurt een brief naar waarnemend burgemeester Brouwer waarin hij bedankt als lid van het Burgerlijk Armenbestuur. De reden, zo schrijft hij, "*Uwe inmenging in verschillende armenbestuur aangelegenheden zonder*

daarin het Burgerlijk Armenbestuur te horen". Ook bedanken de bestuursleden Benthem en Albronda.

Op 26 september 1942 schrijft de waarnemend burgemeester naar de Commissaris der Provincie waarin hij vermeldt dat per december 1940 een nieuwe directeur en vrouw zijn benoemd maar dat het Burgerlijk Armenbestuur hier tegen was en er daarom steeds onenigheid was. Daardoor gaat het in het armenhuis en in de boerderij slecht. Tevens verleent het Burgerlijk Armenbestuur teveel buitensteun. Een citaat hieruit: "Dat het ANTI Nationaal Socialistische armbestuur zich aan ergerlijke jodenbevoordeling heeft schuldig gemaakt, wat ik een schandaal vind tegenover mijn arische bevolking".

De ondersteuning van joden werd onmiddellijk stopgezet. Daarom laat de burgemeester nu de steunaanvragen behandelen door de nieuw benoemde gemeentesecretaris, een ambtenaar en de secretaris/penningmeester van het Burgerlijk Armenbestuur met als resultaat f 665,25 besparing in 3 weken. Daarnaast heeft het oude Burgerlijk Armenbestuur kleedgeld gegeven aan joden die zijn weggevoerd. Aan deze joden werd f 28,- per persoon kleedgeld gegeven.

Hij dringt er op aan het Burgerlijk Armenbestuur op te heffen en het beheer neer te leggen bij de burgemeester en de gemeentesecretaris.

Op 26 september 1942 laat de commissaris weten tegen de opheffing geen bezwaar te hebben. Op 12 oktober 1942 besluit de burgemeester het Burgerlijk Armenbestuur op te heffen en dat alle bezittingen en inkomsten ten goede komen van de gemeente Hoogezand. De armenzorg komt rechtstreeks onder beheer van de burgemeester en wordt uitgevoerd door een daartoe in het leven geroepen afdeling sociale zaken van het gemeentesecretarie. Na de oorlog blijft het bestuur in handen van de gemeente. De naam verandert in verzorgingshuis en als beheerder wordt het echtpaar Hilvering benoemd.

Voorjaar 1953 ontstaat er plotseling een rel. Het raadslid Pruisman wil mondeling vragen stellen in de raad over, volgens hem, ernstige misstanden in het verzorgingshuis die volgens hem geen enkele uitstel dulden. De raad staat die interpellatie echter niet toe en de heer Pruisman moet zijn vragen maar schriftelijk stellen en dat doet hij dan ook. Er is een lijst met 18 zogenaamde misstanden: zelfs dat er weer mishandelingen in het verzorgingshuis zouden worden gepleegd.

Er volgt een onderzoek waarbij kinderen in het verzorgingshuis middels een brief van de directeur laten weten dat er niets aan de hand is. Maar er verschijnt ook een brief van 8 kantjes van iemand van de Krulweg die schrijft dat zijn linkshandig dochttertje met haar polsen aan haar enkels is gebonden en zo uren in het washok werd gestopt omdat ze met haar linkerhand at en dat moest en zou met de rechterhand. Ook moest een zoontje van hem een week lang zonder eten om 7 uur 's avonds naar bed omdat hij een eksternest had uitgehaald.

Aangezien de heer Pruisman over deze brieven weer vragen wil stellen ontstaan er felle debatten in de raad met beschuldigingen van "onder de tafel willen stoppen" en dergelijke.

De raad benoemt een onderzoekscommissie waarin ook de heer Pruisman zit. Ze gaan voortvarend te werk, maar als het eindrapport wordt opgesteld ontbreekt de heer Pruisman! Uit het rapport blijkt dat er geen sprake is van welke misstand dan ook. Mede gezien dat een aantal van de genoemde misstanden in 1949 zou hebben plaatsgevonden en in 1953 door de CPN fractie aan de orde zijn gesteld, is er waarschijnlijk sprake geweest van een verkiezingsstunt. Zo sterft deze rel een zachte dood.

In de vergadering van 17 januari 1978 besluit de raad tot sluiting van dit verzorgingshuis en van huize Molenaar (te Sappemeer) mits er een nieuw verzorgingstehuis van tenminste 50 verzorgingsplaatsen kan worden gesticht. Sluiting zal niet eerder plaatsvinden dan dat het nieuwe bejaardenoord Voor Anker voor bewoning gereed is. Het duurt echter nog een aantal jaren voordat Voor Anker klaar is zodat het gebouw aan de Kerkstraat pas in 1985 wordt gesloten.

Huize Molenaar te Sappemeer

De klassenfoto (deel 4)

Lien Dekker-Verver

De vaste lezers van Pluustergoud hebben inmiddels vanaf nummer 26 (december 2007) kennis kunnen nemen van de gang van zaken op kleuterschool “de Klimroos” in Sappemeer waar ik van augustus 1953 tot november 1963 werkte. Dankzij deze rubriek ben ik inmiddels weer in contact gekomen met oud-collega’s, een voormalige stagiaire en diverse oud-leerlingen. Leuk! Hoewel ik nog wel enkele herinneringen met u wil delen en ik ook nog het plan heb opgevat om voor een komende editie de huidige basisschool praktijk te vergelijken met het onderwijs in mijn periode, volsta ik deze keer met een foto uit 1961.

De kleuters van toen zijn inmiddels dus inmiddels de vijftig gepasseerd en hebben wellicht al kleinkinderen in de kleuterfase. Waar blijft de tijd?

Net als alle voorgaande keren hou ik me weer van harte aanbevolen voor reacties en de namen van de leerlingen die nu met een vraagteken zijn aangeduid.

Mijn telefoonnummer is: 0598-383403, bij voorbaat dank.

Klassenfoto De Klimroos 1961.

Bovenste rij: Juf Verver, Ina Prins, Arie Rieks, Willy van Timmeren, Ineke Poppen, Andrea Faber, Dick Spykman, ? Martin van der Heide, ?

2e rij: Herman Schaap, Barbara Vos, Meintje Hooites, Christina Hanning, Jan Hakkeling(?), Willy Baker, Liewe Bos, ? Wim Meijer, ? Henk Grave.

3e rij: ?, Eisse Redeker, ?, ?, Mineke Pranger, Bé Tingen, Prulley Persijn, Alie Hommes, ?

Wij geven vorm aan uw drukwerk!

Nu ook full colour printen en kopiëren!

Garst 6 • Postbus 7, 9670 AA Winschoten
Tel. (0597) 45 36 00 • Fax (0597) 45 36 53
e-mail: drukkerij-detacheringen@synergon-ws.nl
internet: www.synergon-ws.nl/D&D

RIETVELDT ADVOCATEN

**JURIDISCHE DIENSTVERLENING
VOOR PARTICULIER EN BEDRIJF ONMISBAAR**

Hoofdstraat 155, 9601 ED Hoogezand
Postbus 288, 9600 AG Hoogezand
Tel. (0598) 390890, Fax (0598) 390853. E-mail m.m.rietveldt@hetnet.nl